

1650

491.99-1
S-20

1912

2010

Արմ.

2-6462

491.99-1

5-26

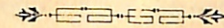
ՁԵՌՆԱՐԿ

2-6462
մթ

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

— եր —

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Բարեփոխած եւ ընդարձակած)

Կ Ա Ձ Խ Ե Յ

Մ. ՏԱՐԱԹՉԵԱՆ

ԳԻՆՆԵԷ 15 ԿՈՊ.

ՊԽՅ. № 17442

5/10/11

ԱԼԷԲՍԱՆԴՐԱՊՈԼ

ՏՊԱՐԱՆ Ժ. Գ. ՍԱՆՈՅՍԱՆՅԻ

1912

Handwritten signature

Տառերը լինում են մեծատառ (գլխատառ) և փոքրատառ: Մեր լեզուն ունի հետևեալ տառերը. Աա, Բբ, Գգ, Դդ, Եե, Չչ, Էէ, Ըը, Թթ, Ժժ, Իի, Լլ, Խխ, Ծծ, Կկ, Հհ, Ջձ, Ղղ, Ճճ, Մմ, Յյ, Նն, Շշ, Ոո (ու), Չչ, Պպ, Ջջ, Ռռ, Սս, Վվ, Տտ, Բբ, Ցց, Էէ, Փփ, Քք, և, Օօ, Ֆֆ:

ՉԱՅՆԱԻՈՐ ԵՒ ԲԱՂԱՉԱՅՆ ՏԱՌԵՐ.

§ 4. Տառերը (հնչիւնները) լինում են ձայնաւոր (гласныя) եւ քաղածայն (согласныя):

Ձայնաւոր տառերն են՝ ա, ե, է, ը, ի, ո, ու, օ, Բաղածայն տառերն են մնացածները (տես § 3):

§ 5. Բացի այս պարզ ձայնաւորներից կան նաեւ երկրարբաններ. այ, ոյ, եա, եօ, իւ, աւ, և:

Վարժ. 3. Զուգել ձայնաւորները և բաղածայնները.

Տան-դօ, տան-դօ... Նազլու, վեր կաց,

Արեն արդէն մայր է մտնում.

Տես, Խաթունն էլ գործը պրծած

Փողոցումն է, ժամ է շտապում:

Շուտով նախիրն հանդից կըգայ,

Գնանք, որ շուտ էլի յետ գանք,

Կովը կթենք, թը՛ռ-թը՛ռ կաթ տայ.

Կովը կթենք, մեր ցաւն հողանք:

Վարժ. 4. Հետևալ բառերից ջուկել երկրարբանները.

այծ,	լոյս,	սենեակ,	առիւծ,	եօթը,
կայծ,	բոյս,	լուսնեակ,	արիւն,	արդեօք,
գայլ,	գոյն,	կեանք,	հիւսիս,	արև,
այսօր,	թոյն,	սիւնեակ,	հիւսն,	անձրև:

Վարժ. Զուգել երկրարբանները.

5. Այսօր ես այգում տեսայ մեր ծառային: Հիւսնը եօթը տարեկան մի տղայ ունէր: Գայանէն երեկոյեան մեզ մօտ հիւր էր եկել: Գայլը պատառեց սև այծին: Արծիւը հսկայ ժայռի վրայ բոյն էր հիւսել: Վարդսը սայլով երեկոյեան այգուց տուն էր դառնում:

Վ Ա Ն Կ

§ 6. Բառերը քաժանում են մասերի կամ վանկերի (слож): Վանկ կազմում են ձայնաւորը կամ երկրարբանը մենակ կամ քաղածայնների հետ միասին.

Բառի մէջ որքան ձայնաւոր եւ երկրարբան լինեն, այնքան էլ վանկ կըլինի:

Բառերը նայած վանկերի թւին լինում են.

Միավանկ երկվանկ Բազմավանկ (3, 4, 5...)

սար,	ա-շուն,	ա-ռա-ւօտ	ու-սում-նա-րան,
եղ,	մայրիկ,	երեկոյ,	եկեղեցի,
շիշ,	ընկեր,	տանուէր,	հայրենասէր,
էշ,	կայսրը,	մօրաքոյր,	բարեգործութիւն,
շուն,	օրօր,	ընտանի,	խնամակալութիւն,
օր,	արօտ,	կենդանի,	Աստուածասէր:

Վարժ. 7. Բաժանել վանկերի.

7. ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԴԱՇՏԸ.

Առաւօտ էր: Արարատեան դաշտը և Մասիս լեռան սպիտակափառ գագաթը փայլում էին վարդազոյն շողերով՝ արևի առաջին շողերի ներքև: Կանաչագարգ դաշտավայրը վառւում էր ծխածանի նուրբ գոյներով: Փշում էր մեղմ հովիկը: Գոյնզգոյն ծաղիկները ժպտում էին:

8. ՆՈՐ-ՏԱՐԻ

Արի, դու, արի, քո գալըդ բարի,
Միրուն Նոր-Տարի, նոր օրեր բեր մեզ,
Զիւն տուր սարերին, անձրև՝ արտերին.
Կարկուտը՝ չարին. գով արևը՝ մեզ:
Անթուփ ծաղիկից, աններկ կարմրուկից,
Բարի ցաւերից ազատ պահիր մեզ:

Տ Ո Ղ Ա Դ Ա Ր Զ.

§ 7. Երբ տողի վերջում բառն ամբողջապէս չի տեղաւորւում, ըստի մի մասն տակի տողն ննք տանում՝ տողադարձ (переносъ) ննք անում:

2. Տողադարձ անելիս բառը նախ պէտք է բաժանել վանկերի և միայն ամբողջ վանկեր տանել միւս տողը:

3. Տողադարձի ժամանակ տողի վերջում գրւում է հնթամայ (-) նշանը:

4. Միավանկ բառերը չի կարելի տողադարձ անել:

5. Բազմավանկ բառերի մէջ, երբ երկու ձայնաւորի մէջ մէկ բաղաձայն տառ կայ, (օր. գարուն) բաղաձայնը յաջորդ վանկին է անցնում: (օր. ծաղիկ, օրօր, ամառ, աբոս):

6. Բառերի մէջ, երբ երկու ձայնաւորի մէջ երկու բաղաձայն կայ, մէկը նախորդ վանկին է կցւում, միւսը՝ յաջորդ վանկին:

օրինակ. պատկեր, աղւէս, երգիչ.
Աշխէն, ողնի, հրսկայ:

7. Բառերի մէջ, երբ երկու ձայնաւորի մէջ երեք բաղաձայն է պատահում, առաջին երկուսը նախորդ վանկին են կցւում, իսկ երրորդը՝ յաջորդ վանկին:

օրինակ. անձրեւ, թարգման, պաշտպան.
Աստղիկ, երգման, հանգչել:

8. Տողադարձի ժամանակ ը ձայնաւորը միշտ գրւում է, երբ տողի վերջում կամ տակի տողում մի վանկ է կազմում:

օրինակ. զընել, կընքել, կայսրը,
զըրկել, բըռնել, թանձրը:

9. Երբ երկու ձայնաւոր իրար մօտ են գալիս և երկրարբառ չեն կազմում, իրարուց բաժանւում են: (օր. Սամուէլ, Դանիէլ, արիասիրտ):

10. Այ, ոյ, աւ, և, իւ երկրարբառները բաժանւում են, երբ ձայնաւորից առաջ են գրւած: (օր. շղթայել, ամաշի, շոյել, թեւաւոր, հիււանդ):

ՏԱՌԵՐԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

վ. ւ. ո.

§ 8. Վ հնչիւնը արտայայտւում է վ, ւ, ո տառերով, վ գրւում է ըստակգրում. (օր. վան. վուշ) ըստավիջում և ըստավիջում գրւում է ո-ից յետոյ (օր. ծով, սովոր):

վարդ,	վեր,	սով,	կողով,	հովիւ,
վրան,	վայրի,	հով,	ժողով,	հովիտ,
վիշապ,	վտակ,	կով,	բարով,	լիովին,
Վահան,	Վարդան,	զով,	օրով,	խորովել:

10. ԳԱՅԼԻՆ

— Միայն տէրը գլխիդ խռով.

Էլ չըտեսնես ոչխար բարով.

Գէր դմակի մնաս կարօտ,

Վիզդ կապեն կարմիր նարօտ.

Ծեծւես բրով, մեռնիս սրով,

Մարդիկ մորթիդ առնեն շուտով.

Շինեն իրանց մուշտակ աղւոր.

Շներ լինեն յուհարկաւոր.

Մեծ հանդէսով լէշդ տանեն քաջըշելով,

Պատառ-պատառ յօշոտելով.

Վրադ կարդան ծիծաղելով.

Աւաղ ու վայ քեզ ասելով:

§ 9. Վ գրւում է ըստամիջում, երբ ըստը երկու ըստից է կազմւած (ըսող է) և երկրորդ ըստը վ-ով է սկսւում:

Զօրավար, մսավաճառ, ձրիավարժ, ջրվէժ,
օրավար, մրգավաճառ, բառավերջ, միավանկ,
նաւավար, գրավաճառ, հաստավիզ, դաշտավայր.

Մեր գիւղի մօտ մի ջրվէժ կայ: Վարսը թիւավարում է նաւակը: Անվախ-երկվանկ բառ է: Հաստավիզ եզները վարում են օրավարը:

§ 10. ւ. գրում է քառամիջում եւ քառավերջում՝
ձայնաւորից առաջ եւ յետոյ, քացի ո-ից յետոյ:

հաւ, թիւ, սև, զօրաւոր, նւէր,
նաւ, անիւ թև, թագաւոր, պատուէր,
կաւ, պատիւ, խև, կեղծաւոր, հրաւէր,
պառաւ, հաշիւ, արև, զլխաւոր, գրւում,
առւակ, տաւիղ, աւեր, արևոր, ածւում,
օրւայ, Դաւիթ, ստւեր,* թևաւոր, կոչւում:

13. ԳԱՐՆԱՆԸ

Օրը տաքցաւ, ձիւնը հալւեց արևից,
Քչքչալով ջուր է հոսում դռներից,
Սար ու ձորերը զարդարւեցան կանաչով,
Դաշտը ծածկւեց ոչխարների հօտերով:

Ձիւնը հալաւ, դաշտը ծլաւ,
Այլ ու ալւան շորեր հագաւ,
Դշխուն-նշխուն գարուն եկաւ:

14.-Բարով եկար Ծաղկաթաւալ,
Սև էշերի դու գլխաւոր,
Գովքդ անեմ շատ փառաւոր,
Մորթի ունիս մուշտակ աղւոր.
Եկած ճամբէդ ուր-մուր,
Քո գալուստդ շնորհաւոր,
Գէր դմակի ես դու սովոր:

*ԾԱՆՕԹ. ոմանք ձայնաւոր տառերից առաջ գրում են ոչ թէ ւ, այլ ու: (օր. Աստուած, առւակ, նուէր, առուի):

15. ՀՐԱԻԷՐ:

Հաւը խօսեցաւ, օրը բացւեցաւ,
Արևն էլ վաղուց ելաւ, բարձրացաւ,
Խելօք մանուկներ, շուտ հագնւեցէք,
Շուտով դասատուն դուք հաւաքւեցէք:
Դաշտը գոյնզգոյն ծաղկով զարդարւած,
Մարգագետինը կանաչ հագնւած,
Անտառը ձմեռւայ քնից արթնացած,
Իր տերէները շարժում է կամաց:

16. ԽԵԼԱՅԻ ԱԳՈՒՄԻԸ.

Ագռաւը ծառաւ էր: Նա շատ դէսուդէն
ընկաւ, և վերջապէս դաշտում մի կճուճ տեսաւ,
որի մէջը ջուր կար. բայց ջուրն այնքան սաղաւ
(քիչ) էր, որ ագռաւը չէր հասնում: Նա մանր
քարեր ժողովեց և կճուճի մէջ ածեց. այդպիսով
ջուրն այնքան բարձրացաւ, որ նա խմեց, կշտա-
ցաւ և թռաւ, հեռացաւ:

§ 11. Բառասկզբում երբ լսուած է վօ, գրում է ո
(օր. ոտ, ոսկի) քացի վոհմակ, վոթել քառերից:
որ, որս, ոչ, ոգնի, ող, ոճիր,
որբ, որսորդ, ոչինչ, ողկոյզ, ոխ, ոգի,
որդ, Ոսկան, ոչխար, որդի, ոսպ, ողջակէզ,
որթ, ոսկի, ողջոյն, որոտ, ոստիւն, ոռոգել,

18. Ոսկանը մի քաջ որսկան է: Ոչխարը որո-
ճում է: Կատուն մուկ է որսում: Ոսկին ագնիւ
մետաղ է: Վահանի ոտը ցաւում է: Խաղողի ող-
կոյզները կախւած էին: Նապաստակը ոստոստում
է անտառում: Վազգէնի որդին ոսպէ ապուր էր
ուտում:

Յ-ն ԲԱՌԱՎԵՐՁՈՒՄ.

§ 12. Երբ ըստը ա-ով է վերջանում, ա-ից յետոյ գրում է յ տառը, որը չի կարդացում:

Ծառայ, չուխայ, եկայ, Վանայ,
 փեսայ, ընծայ, տեսայ, Սեանայ,
 գուլպայ, քուլպայ, օրւայ, Գեղամայ,
 վկայ, քահանայ, հերւայ, Կողբայ:

20.-Մի նեղանայ փուշ բարեկամ,
 Շատ ես կացիւ, կաց մի քիչ էլ.
 Թուղթ ստացայ երեկ ճայից,
 Թէ դուրս եկայ Արաբիայից,
 Որտեղ որ է, շուտով կըգայ,
 Դեռ մի բան էլ աւել կըտայ...
 Զէ, քո արածն ով մոռանայ,
 Իր Աստուածն էլ նա ուրանայ:

Ծառի ծիլն եմ ես. ելայ անտառից,
 Քամու թևովը, թռայ դաշտերից,
 Անցայ սար ու ձոր, եկայ քեզ դրկից:

21. Հայրս կաթսայ գնեց: Մայրս գաթայ
 թխեց: Ես մի շղթայ ընծայ, ստացայ: Գայլն ամպ
 օրը կուրախանայ: Ով որ փքանայ շուտով չըքա-
 նայ: Մինչև տղան չլայ, մայրը նրան ծիծ չի տայ:
 Ես մի քահանայ տեսայ: Մեր ծառայ Վարդուր մի
 հսկայ է: Ես մի սպայ տեսայ որ լումայ (փող)
 էր բաժանում գինւորներին:

Զմեռայ մի պարզըկայ երեկոյ էր. ես դուրս
 եկայ փողոց սկսայ սահել սառույցի վրայ, ոտքս
 սայթակեց, ես վայր ընկայ, փսսուայ: Մի կերպ
 տուն հասայ, մի շաբաթ տանը պառնեցայ, հաղիւ
 լաւացայ:

22. Տիգրանիկա գուլպա× չունի: Գաբրիէլս
 չուխա× չունի: Մեր տան պատից մի մեծ խա-
 լիչա× է կախած: Ես թաժա× հաց կերա×: Մի-
 ամսեա× մանուկը ատամներ չի ունենա×: Գիւ-
 ղացիք քեչա× են պատրաստում. Ես անլւա×
 դուրս եկա× փողոց: Գէորգը շուկայ գնաց: Ծա-
 ռի վրայ նստած էր աղաւնին. տեսա× նրան,
 մօտեցա× և կամեցա× բռնել, բայց չըկարողա-
 ցա×: Կարկուտը անխնա× փչացրեց արտերը:
 Մենք ապրում ենք ծովափնեա× քաղաքում:

ԾԱՆՕԹ. հայ, վայ, ճայ, չայ, հարայ, բայ, մակբայ,
 բառերում յ կարդացում է:

§ 13. Ա-ով վերջացող յատուկ անունները (մարդ-
 կանց, քաղաքների, գիւղերի, սարերի, գետերի,
 լճերի յ տառը չեն ընդունում:

Աննա, Արա, Սինա, Ասիա, Անգլիա,
 Եւա, Յուդա, Գինա, Եւրոպա, Բելճիա,
 Սառա, Զարա, Վոլգա, Ամերիկա, Գերմանիա,
 Լիա, Եդիա, Մոսկւա, Աֆրիկա, Դանիա:

§ 14. Ե չեն ընդունում հրաման (գործողութիւն)
 ցոյց տուող բառերը:

Ասան, գնան, հաւատան, խոկան,
 արան, կարգան, ժպտան, տոկան,
 խաղան, լան, յուսան, լողան,

§ 15. Ե չեն ընդունում նաեւ հետեւեալ բառերը.

Սա, սրա, սոցա, հա, հիմա,
 դա, դրա, դոցա, ահա, ապա,
 նա, նրա, նոցա, հապա, գոնեա,

Աննա, գնան մայրիկին ասան, որ տուն գայ:
 Բանդ արան, յետոյ խաղան: Արան, դասըդ կարդան:
 Եւա, գնա նրամօտ: Եդիա, մի ժպտան:

Սա ինչ բան է: Հիմա ես տեսայ Զարային: Ահա ես եկայ: Հիմա նա ինչ է շինում տանը: Մասիս սարից դուրս է գալիս Գինա գետը: Մովսէս բարձրացաւ Սինա սարը: Եղբայրս Մոսկւա է գնալու: Երկրի հինգ գլխաւոր մասերն են՝ Ասիա, Եւրոպա, Աֆրիկա, Ամերիկա և Աւստրալիա: Մի հաւատան ուրիշներին. յուսն և աշխատիր:

§ 16. Բառավերջում ո-ից յետոյ գրւում է յ, որը չի կարդացւում:

Արգոյ	ներքոյ,	ի մօտոյ	Սասնոյ,
Դշխոյ	հաճոյ,	հեղաբարոյ,	Մշոյ,
Երեկոյ,	ակնանհաճոյ,	հրոյ,	Կարնոյ:
յետոյ,	ի վերջոյ,	սիրոյ,	

27. Ճաշից յետոյ ես պարտէզ ելայ: Երեկոյ էր, երբ տուն դարձայ: Ես ի մօտոյ ճանաչում են նրա քրոջը. նա մի հեղաբարոյ աղջիկ է: Մեր եկեղեցին շինւած է կոփածոյ քարից: Ես դուրս ելայ անտառ. իմ առաջ բացւեց ակնանհաճոյ տեսարան: Մշոյ դաշտից հարաւ ձգւում են Սասնոյ լեռները: Կարնոյ գաւառում շատ հայեր են ապրում:

ԾԱՆՈԹ. խոյ, բոյ, նոյ բառերի մէջ յ-ն կարդացւում է:

Այո, քո, կեցո, բառերը յ չեն ընդունում.

Օ-ի ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

§ 17. Բառամէջում օ հնչիւնը երկու նշանագիր ունի օ եւ ո: Այնի շատ գործ է ասում ո, ասելի քիչ՝ օ:

Օ գրւում է բառասկզբում երբ, զ է լսւում:

օր, օղի, օտար, օրօրօց, այս-օր,
օդ, օժիտ, օրէնք, օրիորդ, վառ-օդ,
օձ, օձիք, օրինակ, օրհաս, ան-օրէն,
օղ, օջախ, օրհաս, օրհնել, բաց-օրեայ:

ԾԱՆՈԹ. հետեւեալ բառերի սկզբում թէև լսւում է օ, բայց գրւում է ո, այդ բառերն են. ուվ, Ովսէ, ովսաննա, ովկիանոս, ովագիս:

Օ-ն ԲԱՌԱՄԻՋՈՒՄ.

Ակօս, ամօթ, անօսր, արօր,
աղօթք, անօթ, առաւօտ, արօտ,
աղօտ, անօթի, առօք-փառօք, արտօս:

Սիօնը առաւօտեան փաղ դուրս եկաւ արօտ, տեսաւ գիւղացուն, որը արօրով խոր աւօսներ էր փորում հողի մէջ: Մայրս աղօտ լուսով աղօթում էր: Աբէլը անօթի էր: Անամօթ կատուն առօք-փառօք բազմել էր թաղթին: Որբ Աննան արտօսալից աչքերով թափառում էր:

Լրացնել հետեւեալ բառերը. աղ×սել, աղ×թարան, աղ×թագիրք, թնդան×թ:

բօթ, գօտի, դրօսանք, թօն,
գօս, դրօշ, գօրք, թօթափել,
գօրծօն, եօթն, դգօն, թօշնել:

Արամը եղբօր գօտին կապեց և արօտ գնաց: Լեր դու, մանուկ, գործօն և ժիր: Մենք եօթն օր գիւղում մնացինք: Վաղուց է թօն չի եկել. ծաղիկները թօշնել են: Մեղուն թօթափեց վրայի փոշին: Զօրքը անցաւ մեր առաջով. առաջից գնում

էր մի զինւոր դրօշակը ուսին: Ես եղբօրս հետ
առաւօտեան գրօնուամ էի արօտում: Ռուբէնի
ձեռը գօսացած էր:

Լրացնել հետեւալ բառերը. զ՝~~ր~~աւար, զ՝~~ր~~անոց,
զ՝~~ր~~աւոր, զ՝~~ր~~եղ, հզ՝~~ր~~, զ՝~~ր~~ահանդէս, զ՝~~տ~~ե-
մարտ, պարեգ՝~~տ~~, զր՝~~չ~~ակ, բ՝~~թ~~աբեր:

իրօք, խելօք, կարճառօտ, կարօտ,
լօշ, ծղօտ, կրօն, կարծեօք,
խօսք, ծնօտ, կօշիկ, ծանօթ.

Մայրս այսօր լօշ էր թխում: Իրօք, իմ ծա-
նօթիս՝ Սուրիկի ծնօտը ցաւում էր: Գուրգէնը
նոր կօշիկ էր հագել: Կարօտ ենք տեսքիդ, ան-
նման գարուն: Արօտը ծղօտ էր տանում իր բու-
նը: Խելօքները լսում են մեծերի խօսքին: Այսօր
կրօնի դաս ունէինք:

Լրացնել հետեւալ բառերը. Ստախ՝~~ս~~, շատախ՝~~ս~~,
պարգախ՝~~ս~~, մեծախ՝~~ս~~, անծան՝~~թ~~, ծան՝~~թ~~ու-
թիւն, կար՝~~տ~~ագին, ծղ՝~~տ~~ապատ, անկր՝~~ն~~:

հօտ, հօր-մօր, մօտ, ձօն,
հզօր, համառօտ, մօրուք, ճօճ,
հօտաղ, հետազօտել, ղօղանջել,

Ոչխարների հօտը արածում էր արօտում:
Կարօն իմ հօրեղբոր հօտաղն է: Առաւօտեան ղօ-
ղանջում էին զանգերը: Հզօր առիւծը՝ յօշոտեց
աղւէսին: Մօրս մօտ ծանօթներ կային: Նրա մօ-
րուքը շէկ է: Անտառի խորքում մի ճօճ կար
կապած:

Լրացնել հետեւալ բառերը. մ՝~~տ~~իկ, մ՝~~տ~~ակայ,
ճ՝~~ն~~իւն, ճ՝~~ն~~անակ, հ՝~~տ~~արած, ճ՝~~ն~~ել, ղ՝~~ղ~~ան-
ջիւն:

յօղւած, յօշոտել, յօրինել, նօսր,
յօժար, յօրանջել, նարօտ, շօշափել.
պաշտօն, պօշ, Պօղոս, յօնք.

Պօղոսը մօրեղբօրս մօտ պաշտօն ունէր: Նա
յօժար կամբով թողեց իր պաշտօնը: Սիօնը կրօ-
նի դասին յօրանջում էր: Պօղոսի պօշները ու-
ռել էին. նա յօնքերը կիտած նստել էր դռանը:
Բողկի նօսրն է լաւը: Մանկան վզին նարօտ կա-
պեցին: Մատներով մենք շօշափում ենք: Ես մի
յօղւած յօրինեցի: Գայլը յօշոտեց ոչխարին:

Լրացնել հետեւալ բառերը. յ՝~~ղ~~ւածագիր, յ՝~~ժ~~ա-
րել, պաշտ՝~~ն~~եայ, անպաշտ՝~~ն~~, շ՝~~չ~~ափելիք:

Սօսափիւն, տօթ, Տարօն, օրօրոց,
սօսի, տօն, ցօղ, Սիօն
Սօս, Տօրոս, քօղ.

Տիրամօր տօնին ղօղանջում էին զանգերը:
Սօսին անտառ զնաց. լսում էր ծառերի սօսա-
փիւնը: Ծաղիկները տօթից թօշնել էին: Մարիա-
մի օրօրոցը քօղով էր ծածկւած: Սօսին գրօնում
էր ցօղապատ արօտում: Տարօնից հարաւ ձգւում
են Տօրոսի լեռները:

Լրացնել հետեւալ բառերը. տ՝~~ն~~աւաճառ, տ՝~~ն~~ա-
կան, ք՝~~ղ~~արկել, ց՝~~ղ~~ել.

ԾԱՆՕԹ. հոտ—ձաղիկների, հոր—ջրհոր.

հօտ—ոչխարների, հօր—հայրական:

35. Պ Օ Ղ Ո Ս Ը.

Պօղոսը եօթը տարեկան մի խելօք երեխայ
էր: Նա սիրում էր առաւօտները վաղ վեր կենալ:
Դեռ նոր էին սկսում ղօղանջել եկեղեցու զանգե-
րը, նա արդէն ոտի վրայ էր. հագնում էր շտապով

շորերը, գօտին կապում, մի կտոր լօշ առնում և դուրս վազում: Կարօն ու Սաքօն՝ իրենց գիւղի հօտաղները արդէն հաւաքած էին լինում հօտը և քշում էին դէպի արօտ: Պօղոսը շատ անգամ վազում էր հօտի յետևից, առաւօտեան հովին թռչկոտում էր խոտերի, կանաչների մէջ և կէսօրի մօտ նորից գիւղ էր վերադառնում:

ԲԱՆԱՅՈՒՑԱԿ Օ-ով ԲԱՆԵՐԻ.

Ակօս,	Իրօք,	Յօգւած,
աղօթք,	Լօշ,	յօժար,
ամօթ,	Խելօք,	յօնք,
անօթ,	խօսք	յօշոտել,
անօթի,	Ծանօթ,	յօրանջել,
առաւօտ,	ծղօտ,	յօրինել,
առօք-փառօք,	ծնօտ,	նարօտ,
արդեօք,	Կարծեօք,	նօսր-անօսր,
արտօնութիւն,	կարօտ,	շօշափելիք,
արաօսր,	կրօն,	Պաշտօն,
արօս,	կօշիկ,	պօռօշ,
արօտ,	Համառօտ,	Պօղոս,
արօր,	հետազօտել,	Սօս, սօսի,
Բօթ,	հզօր,	սօսափիւն,
Գործօն,	հօտ,	սօսիւն,
գօտի,	հօտաղ,	Սիօն,
Դրօշ,	հօրոտ-մօրոտ,	Տօթ,
Եղբօր,	հօր,	տօն,
Եօթն,	Զօն,	Յօղ,
Զբօսանք,	Հօղանջել,	Քօղ,
զգօն,	Ճօճ,	Օրօրոց,
զօրք,	Մօտ,	—
Թօթափել,	մօր,	Տօ, ծօ, հօ, օհօ,
թօն, թօշնել,	մօրուք,	Կարօ, Մարօ,

Է-ի ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ.

§ 18. Է հնչինը քառամիջում՝ երկու նշանագիր ունի՝ է, ե: Մեծ մասամբ գործ է անում՝ ե, աւելի քիչ՝ է: Է զրւում է քառասկզբում եւ քառավերջում:

էս, թէ, բազէ, Եղիշէ, քարէ,
էդ, չէ, ափսէ, Հեղինէ, ոսկէ,
էշ, եթէ, Մանասէ, Մուշէ, երկաթէ.

Թող փշէ քամին պաղ պաղ երեսիս: Թող լոէ մուկը: Թող որսդ արի, քաջասիրտ բազէ, քո երգը գուցէ իմ որդին կուզէ: Եկեղեցում ոսկէ և արծաթէ անօթներ կան: Հեղինէ, Գայանէ, Հռիփսիմէ աղջկայ անուկներ են: Մենք պողպատէ մուրճ ունինք:

§ 19. Քառամիջում է-ով զրւում են այն քառերը, որոնք քառի փոփոխման (օայնափոխութեան) ժամանակ է-ն փոխւում է ի-ի: (օր. տէր — տիրոջ, սէր — սիրել):

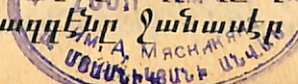
Քառերը փոփոխել այնպէս, որ է-ն ի դառնայ:

կէս — կիսատ,	սէր —	այնպէս —	քէն — քինախնդիր
պարտէզ —	տէր —	դէզ —	դէպք — դիպածք,
դէն — զինւոր,	նւէր —	դէշ —	անէծ(ք) —
շէն —	պատուէր —	դէտ —	մէջ —

§ 20. Է-ով զրւում են հետեւեալ վերջաւորութիւնները. պէս, սէր, շէն:

Այսպէս, ջանասէր, քարաշէն,
վերջապէս, մարդասէր, փայտաշէն,
իսկապէս, ընկերասէր, նորաշէն,

Վերջապէս եկաւ գարունը. ջանասէր գիւղացին արօտ դուրս եկաւ: Չարասէր մարդիկ երգ չեն սիրում: Հայկաշէն գիւղը գանւում է Վանայ գաւառում: Վաղգէնը ջանասէր տղայ էր: Քաղա-

քացիք ապրում են քարաշէն տներում: Մեր գա-
ւառը լի է բարեշէն գիւղերով: Վարդաշէն գիւ-
ղից ոչ հեռու ձգւում են գեղաշէն լեռներ:

Լրացնել հետեւալ բառերը. սոյնալ×ս, հիմնապ×ս,
տնաս×ր, մայրաս×ր, տնաշ×ն, անշ×ն:

§ 21. Է-ով գրւում են հետեւեալ վերջաւորութիւն-
ները. րէն, եղէն,ւէտ:

հայերէն, անօրէն, մսեղէն, խոտաւէտ,
ռուսերէն, մեղմօրէն, բուսեղէն, ծաղկաւէտ,
յուշարէն, խստօրէն, հրեղէն, հոտաւէտ.

Ոչխարների հօտը արածում էր կանաչաւէտ
արօտներում: Մրգեղէնը երկանում էժան է: Մեր
այգում շատ մրգաւէտ ծառեր կան: Մենք այսօր
ճաշին մսեղէն և իւղեղէն կերակուրներ կերանք:
Վարդը հոտաւէտ ծաղիկ է: Երկանը այգեւէտ
քաղաք է. նրա այգիները գինեւէտ են: Բուսեղէ-
նը մեր գիւղում առատ է: Ես գիտեմ հայերէն և
ռուսերէն կարգալ և գրել: Անօրէն մարդիկ քիչ
կան:

Լրացնել հետեւալ բառերը. գերմաներ×ն, թուրքե-
ր×ն, բրդեղ×ն, սպիտակեղ×ն, հիւթաւ×տ, կա-
նաչաւ×տ:

§ 22. Է-ով գրւում են յատուկ (մարդկանց) անուն-
ները, որոնք վերջանում են՝ էն, էս, էլ, էփ, էթ:

Ներսէս, Սուրէն, Աբէլ, Յովսէփ,
Վաղէս, Խորէն, Չաբէլ, Յաբէթ,
Վարդգէս, Գուրգէն, Միքայէլ, Սէթ,

Կայէնը Աբէլին չէր սիրում: Յովհաննէսը
հրեղէն ձի ունէր: Մովսէսն իջաւ Սինա սարից:
Արսէնը և Ռուբէնը ընկերներ էին: Արիստակէսը
և Վրթանէսը եղբայրներ էին: Միքայէլն ու Գաբ-

րիէլը գնում էին ուսումնարան: Արտաշէսը շա-
նասէր աշակերտ է:

Է-ով գրւում են գործողութիւն ցոյց տուող բառերը
էք, էի, էիր, էր վերջաւորութիւններով:

Ասացէք, ունէի, կ'ուտէի,
գնացէք, ունէիր, կ'ուտէիր,
առէք, ունէր, կ'ուտէր.

— Ով քնած էք— արթննա կացէք,
Ով արթուն էք— ելէք, կեցէք,
Ով կեցեր էք— գէնք կապեցէք,
Ձէնք էք կապել— ձի թամբեցէք,
Ձի էք թամբել— ելէք, հեծէք,
Յետոյ չապէք, թէ մենք քնած,
Դաւիթ գող-գող եկաւ, գնաց...

Մէկ գիւղացի մի պարտէզ ունէր,
Չգիտէր ինչպէս պահէր, պահպանէր:

§ 24. Է-ով գրւում են նաեւ՝

դէգ.	քարադէգ, բարձրադէգ, փրփրադէգ,
կէզ.	տօթակէզ, ողջակէզ, հրակէզ, արեակէզ, բոցակէզ,
դէմ.	յառաջադէմ, ընդդէմ, զարթօնդէմ, սեւադէմ,
դէն.	հրադէն, անդէն, սպառնադէն, քաջադէն,
դէպ.	իդէպ, հանդէպ, ինքնադէպ, տարադէպ,
մէջ.	գիւղամէջ, թիկնամէջ, սնամէջ,
դէտ.	հնազէտ, սրտազէտ, գրազէտ, խորազէտ, իրազէտ,
դէտ.	հրաշազէտ, քաջազէտ, բարձրազէտ,
պէտ.	սակաւապէտ, ումպէտ, անպէտ(ք),
տէր.	ծխատէր, տանուտէր, անտէր, տանտէր,
ընկէց.	թագընկէց, գահընկէց, ջրընկէց.

§ 25. Է-ով գրում են եւ հետեւեալ բառերը.

Հայր—հէր,	եղբայր—ախպէր,	սարից—սարէն,	օրէօր
ձայն—ձէն,	ժայռ—ժէռ,	դռնից—	ամսէամիս,
գայլ—,	մայր—,	պատից—,	պատէպատ,
սայլ—,	մայրի—,	տանից—,	դռնէդուռ,
տղայ—տղէք,	երեխայ—,	կողմից—,	տնէտուն.

ԾԱՆՕԹ. Սեր գրւում է ե-ով, երբ նշանակում կաթի սեր:

43. Ա Ն Գ Ր Ա Գ Է Տ.

Երբէք մէկին չեմ նախանձում
 ես աշխարհի երեսին,
 Միայն, գրագէտ դուք պարոններ,
 նախանձում եմ ձեր բախտին.
 Ախ, գթացէք գեղջուկ որբիս,
 Մի լաւութիւն միայն արէք—
 Տըւէք մի թերթ ինձ ճերմակ թուղթ,
 Մի փետուրէ գրիչ տւէք:
 Եւ ինձ գրել սովորեցրէք,
 Սովորեցրէք, լաւ, շուտով,
 Որ գրիչս կայծակից էլ արագ թռչի գրելով:

—Հուր ունիմ հրեղէն,
 Բուրվառ ունիմ բոցեղէն,
 Ամեն թելս է լուսեղէն:

44. ԲԱՌԱՑՈՒՑԱԿ Է-ով ԲԱՌԵՐԻ.

Ախտաժէտ	Եղէգ,	Պատճէն,
աղէտ,	երէց,	պատնէշ,
աղւէս,	Ձէն-ղէնք,	պատւէր,
ամէն,	Թէկուգ,	պարէն,
անէճք,	Թէպէտ,	պարտէգ,
անշէջ,	Ժապաւէն.	պէս-պէտ,
անվրէպ,	Խէթ, խէժ,	պնակալէգ,
անօրէն,	խլէգ,	—
ապաւէն,	Ծէս,	Ջրվէժ,
առնէտ,	Կոճղէգ,	Սէգ, սէգ,
ասպարէգ,	կէս, կէտ,	սէր, ստէպ,
արևակէգ,	կրկէս,	Վէգ, վէճ,
—	Հակամէտ,	վէմ, վէպ,
Բգէգ,	հանդէպ,	վէտ, -վէտ,
բէճ,	հանդէս,	վէր, -վէրք,
բէկ,	հրաւէր,	վրէժ,
Գէթ,	հրէշ,	Տգէտ,
գէշ, լէշ,	հէք,	տէգ, տէր,
գէգ-գէս,	—	տնօրէն,
գէր,	Ձէթ,	—
գոմէշ,	Մէգ, մէգ,	Փէշ,
Դէգ, դէմք,	մէջ, մողէս,	փոխարէն,
դէպ, դէպի,	Յաւէտ,	Քարտէգ,
դէս, դէն,	Նւէր,	քէն,
դէտ,	Շէկ, շէն,	Օրէնք,
—	շրէշ,	—

Է-ով ԳՐԻՈՂ ԲԱՌԵՐ.

45. Ախտաժէտ մարդիկ պէտք է ստէտ ստէպ
 լւանան իրանց մարմինը: Պօղոսի հետ այսօր աղէ-
 տալի դէպք պատահեց: Աղւէսը մի պարտէգ մտաւ.

հիւթաւէտ պառուղները կախւած էին ծառերից. թէպէտ նա շատ դէսուդէն ընկաւ, որ ձեռքը թէկուզ մի քիչ բան ընկներ, բայց իզուր. մեր աղւէսը անէծք կարգալով՝ դուրս ելաւ պարտիզից: Անօրէն Ռուբէնը ճգմում էր բզէզին: Ասպարէզը ջանասէրինն է: Մեր ապաւէնը Աստուած է:

46. Գէր գոմէշը արածում էր կանաչաւէտ արօտում: Գէթ այսօր դասդ իմանայիր: Ա՛յ տըղայ, գէշ մի լինի: Յովհաննէսը նստած էր դէզի տակ: Կան աստղեր, որոնք գէս ունին: Տգէտ Միքայէլը քէն ունէր իր դրացի Շահէնի դէմ: Ես անգրագէտ, ես անուս եմ, սովորեցրէք, պարոններ: Կայէնը Արէլի դէմ խէթ ունէր. նա իր վրէժը լուծեց նրանից: Դէպի հըր, ինձ ասա, թռչում ես այդպէս արագ:

47. Յովսէփը Միւքէմում ոչխարներ էր արածացնում: Յիսուս ծնւեց Բեթղեհէմ քաղաքում: Յիսուս քարոզում էր Երուսաղէմի տաճարում: Հայր Յովսէփը բնակւում էր Նազարէթ քաղաքում: Աղւէսը թափառում էր եղէգներում: Քահանային երէց էլ են ասում: Ես սիրում եմ դէնք կրել: Ագուաւը լէշի հոտ էր առել: Մենք անտառում ծառերից խէժ էինք հաւաքում: Խլէզը բարձրանում էր ծառը: Կէս օրւայ շողին մենք արեակէզ եղանք: Մեր եկեղեցու գմբէթը բարձր է:

48. Սէթը անտառում կոճղէզ էր հաւաքում: Այսօր մեր տանը հրաւէրք կար: Մէզ-մառախուղը առաւօտեան պատել էր գետինը: Պասին ձէթ են ուտում: Խոր անտառի մէջ մէկ հրէշ էր ապրում: Մեր դպրոցում հանդէս կար: Արսէնը և Խորէնը գնացին շուկայ պարէն առնելու: Մողէսը

վազում էր քարերի մէջ: Ես Չաբէլից մի քարտէզ նւէր ստացայ: Վազգէն, մի մոռանայ հօրդ պատւէրը: Իմ մօրեղբօր որդին շէկ մագեր ունի: Մեր առւի մօտ մի պատնէշ կայ: Թող արցունք ցայտեն քո սէգ սև աչքեր: Արտաշէսը և Թադէոսը վէզ էին խաղում. նրանք վէճի բռնւեցին:

49. Ես շատ եմ սիրում վէպեր կարդալ: Շարժեցէք գեփիւռ, ալիքը վէտ վէտ: Արէսը ոտին վէրք ունէր: Հնումը տէգ էին գործ ածում: Մեր գիւղի մօտ մի ջրվէժ կայ: Հեղինէն երկար փէշեր ունի: Օրէնքի առաջ ամենքը հաւասար են: Գուրգէնը հիւանդ էր. նրա փոխարէն այսօր Աշխէնը շուկայ գնաց: Վէս Տրդատը հօր թագաւոր էր: Մեր տան տէրը և տնօրէնը հայրս է:

Ը-ի ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ.

§ 25. Ը գրում է ըստասկզբում եւ ըստավերջում, իսկ ըստաւմիջում սովորաբար չի գրում:

Ընծայ, ընկոյզ, սարը, վտակ, խրճիթ, ընկեր, ընտանի, ծառը, տնակ, բլիթ.

§ 26. Սկ, սպ, սթ, շտ, զբ, զգ ըստաւմիջներով սկսող ըստերից առաջ ը չի գրում:

սպաս, ստակ, զբօսանք, սթափւել,

սպայ, շտապ, զգալ, սքանչելի.

Ես սպասում էի, որ Ստեփանը գար և գնայինք զբօսնելու: Ծառան սպանեց տիրոջը և շտապով փախաւ: Մարդս հինգ արտաքին զգայարանք ունի:

§ 27. Ը գրում է ըստաւմիջում, երբ երկրորդ ըստը ը-ով է սկսւում:

Գասընկեր, սրընթաց, խաղընկեր, հիւրընկալ,
նորընծայ, հատընտիր, քարընկէց, ջահընկալ.

Յ-ի ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ.

53. ԲԱՌԱՅՈՒՅՄԱԿ Յ-ով ԲԱՌԵՐԻ.

Յաճախապակի,	յարկ	յոգնակի,
յակինթ,	յարձակել,	յոգնել,
յաղթ-յաղթել,	յարմար,	յոզուց (հանել)
յաճախ,	յաւելւած,	անյողգող,
յամառ,	յաւիտեան,	յուզել,
յամր-յամրաքայլ,	յաւերժ,	յոյժ-յոյս,
յայտնի,	յափշտակել,	յոյն,
յանդիման	—	յոպուպ,
յանգ,	Յեղաշրջել,	յոռի,
յանդուգն,	յեղափոխել,	յովազ,
յանկարծ,	յեղյեղուկ,	յորդ-յորդոր,
յանձնել,	յենարան,	յորձանք,
յանցանք,	յեռ-յետին,	յուլիս-յունիս,
յաջորդ,	Յիմար,	յունւար,
յաջող,	յիշատակ,	յուղարկաւորող,
յառաջ,	յիշոց,	յուշիկ,
յառել,	յիսուն,	յստակ,
յասմիկ,	յիրաւի,	յօղւած-յօղ,
յատակ,	յղի,	յօժար,
յատուկ,	յղել-յղկել,	յօշոտել,
յարատե,	—	յօրանջել,
յարգտնք,	Յորելեան,	յօրինել.

54. Յախճապակուց անօթներ են չինում:
Յուսիկի մօտ մի յակինթ տեսայ: Յակովբը յա-
ճախ լինում է Յովհաննէսի մօտ: Արծաթասէր
Յուդան մատնեց Յիսուսին: Յիսուս չի սիրում

յամառ և յանդուգն մանուկներին: Ես յաջող
քննութիւն տւի և անցայ յաջորդ դասարանը:
Յովակիմը և Յովսէփը յամր քայլերով գնում էին
այգի: Մեր սենեակի յատակը ներկած է: Արևը
յաղթեց ամպերին: Յայտնի եղաւ, որ Յովհաննէսը
մեծ յանցանք էր գործել:

Լրացնել հետեւալ բառերը. ~~Սաճախակի,~~ ~~Սաճա-~~
~~խել,~~ ~~Սաջողութիւն,~~ ~~Սաջորդարան,~~ ~~Սաջորդել,~~
~~Սատակագիծ,~~ ~~Սանցագործ,~~ ~~Սայտնութիւն:~~

55. Մեր պարտիզում յասմիկի թփեր կան:
Ես շատ եմ յարգում իմ ուսուցչին: Յովսէփը
յարմար ընկերն յառաջ անցաւ և յարձակեց
Յուսիկի վրայ: Ես յաւիտեան չեմ մոռանայ նը-
րան: Իմ տետրակը յանձնեցի Յակովբին: Գայլը
յափշտակեց հովի ոչխարը: Այս դէպքից յետոյ
ծերը տուն դարձաւ: Յիմար, չես ուզում մի յի-
շատակ թողնել: Կեանքի պայմանները յեղյեղուկ
են: Յիրաւի զու շատ յիմարն ես, Յովակիմ: Դու
իզուր ես յեղաշրջում փաստերը:

Լրացնել հետեւալ բառերը. ~~Սարգելի,~~ ~~Սիշատա-~~
~~կարան,~~ ~~Սիշատակել,~~ ~~Սիմարանալ:~~

56. Մօտակայ սարից յստակ աղբիւր է բըղ-
խում: Ես սաստիկ յուզեցի, երբ իմացայ, որ
յանցագործները յարձակել են հօրս վրայ: Յու-
նիս, յուլիս ամառայ ամիսներ են: Յունւարը
տարւայ առաջին ամիսն է: Այսօր յորդ անձրև
եկաւ: Ես ներկայ էի Յուսիկի յուղարկաւորու-
թեանը: Ես շատ յորդորեցի Յովսէփին, որ չը յու-
սահատւի: Յովազը յօշոտեց յիմար ոչխարին: Աչ-
քիդ վերևը յօնք կայ: Յունիսը մեզ խոտ է տա-
լիս, իսկ յուլիսը՝ առատ ցորեն:

57. Ես մի յօդւած յօրինեցի: Յարութիւնը յոգնածութիւնից շարունակ յօրանջում էր: Յոյները հին յայտնի ազգերից են: Ես յօժար կամքով նետուեցի յորձանուտ տեղը, ազատելու Յակովբին: Ես գիտեմ մինչև յիսուսը համարել:

ԲԱՂԱԶԱՅՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ.

§ 28. Բաղածայն տառերը աւելի պարզ են հնչում երկու ծայնաւորի մէջ:

Կան մի քանի բաղածայններ, որոնք նման հնչին ունին. դրանք են.

ց, ք, թ, չ, փ, խ, բ,
ձ, գ, դ, ջ, բ, դ, ո,
ծ, կ, տ, ճ, պ,

Երբ բառը վերջանում է բաղածայններով, որոնք պարզ չեն հնչում, պէտք է բառը փոփոխել այնպէս, որ բաղածայնից յետոյ ծայնաւոր լսւի:

Վարդ—վարդի, օձ—, կեղծ—, ձուկ—,
ձագ—ձագուկ, դարտ— առողջ—, ողբ—

§ 29. Ծ-ով գրւում են ամ վերջաւորող բառերը, որոնք ցոյց են տալիս առարկայի դրութիւնը. նրանք պատասխանում են ի՞նչպիսի, ո՞րպիսի, ի՞նչպէս է հարցներին:

Հասած պտուղ: Մաշւած կօշիկ: Քնած ագռաւ:
Ծեծւած արտ: Զորցած խոտ: Ամօթխած հարսիկ:

Դեղնած դաշտերին իջել է աշուն: Ծիտը կծկւած նստած էր ծառին: Աստած գթած և ողորմած է: Հացը դրած, բանն անիծած: Կարկուտը ծեծած տեղը կըծեծէ: Տաշած քարը գետնին չի մնայ: Պօղոսը յօնքերը կիտած, ուռած ու փքւած նստած էր դռանը. ձեռքով բռնած ունէր ցաւած ծնօտը: Քաղցած աղւէտը մի պարտէզ մտած չը մտած, որսորդը ընկաւ յետիւց: Մշակը բոռը շալակած տուն էր գնում: Ո՛հ, մի ողբալ դու թառամած ու դալկացած մանուշակ: Սուրէնը յոգնած ու տանջւած էր երկւում: Սոված ագռաւը լէշի հոտ էր առել:

§ 30. Ծ-ով գրւում են գործողութիւն ցոյց տուող բառերը, որոնք պատասխանում են ի՞նչ արեց, ի՞նչ նշաւ հարցներին:

Օր. գնացի, գնացինք, բաժանեցի—, զարմացայ—ցանք,
գնացիր, գնացիք, բաժանեցիր—, զարմացար—ցաք,
գնաց, գնացին, բաժանեց—, զարմացաւ—ցան.

60. Լուսնեակը ցոլաց գնաց. դէմ առաւ ամպին մնաց: Հաւը խօսեց երեք բերան: Մենք արժանացանք ուրախ մայիսին: Յուրտը փչեց ձմեռ սաստիկ, ձիւնը ծածկեց գետինը: Գիւղացին սայլը լծեց, գնաց անտառ:

Ծ-ով գրւում են այն բառերը, որոնք պատասխանում են ո՞ւմնից, ի՞նչից, ո՞րտեղից հարցներին:

61. Մայրը նամակ ստացաւ իր որդուց: Սուրէնը գալիս էր պարտէզից: Ոսկուց և արծաթից զարդեր են շինում: Աշխէնը վայր ընկաւ պատից: Կաւից ամաններ են շինում: Ծովից փչում էր մեղմ քամին: Գէորգը անբաւական էր իր եղբորից: Մեր գիւղից մինչև քաղաք վեց վերստ է: Մենք գոհ ենք մեր վիճակից: Զուկը գլխից կըհօտի: Լաւ ծառից լաւ պտուղ կստացւի: Ծաղիկները թօշնել էին տօթից: Ծառերից թափւում էին տերեւները: Գողերից պէտք է զգուշանալ: Զարեհից ու վատերից հեռացիր:

§ 31. Կ-ով գրւում են ակ, ուկ, իկ փաղաքշական և ական մասնիկներով վերջացող բառերը:

Հարս—հարսիկ, թի—թիակ, շիրք—գրքոյկ, տօն—տօնական,
այծ—, սայլ—, գառն—գառնուկ, մայր—
հայր—, տետր—, մէջ—միջուկ, օր—
ձագ—, դրօշ—, էշ—, հոգի—հոգեկան,
քոյր—, ծիծեռն—, սև—, ընտանի—.

ԳԼԽԱՏԱՌԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ.

§ 32. Գլխատառով կամ մեծատառով գրուում են.

ա. Վերնագիրների առաջին բառերը: (Օր. Շուենս կատուկն):

բ. Գրութեան սկզբի եւ վերջակէտից յետոյ եկող առաջին բառերը: (Օր. Սագը լողում է: Անձրե՛, անձրե՛ ցած արի):

գ. Յատուկ անունները. (մարդկանց, Աստուծոյ, քաղաքների, գիւղերի, լեռների, գետերի, ծովերի, երկրների, դաշտերի):

դ. Կայսեր, Կաթողիկոսի եւ այլ քարծրաստիճան անձանց պատշաճ կոչումները:

ե. Գրւածքների անունները. (Օր. Բաֆֆու Խենթը, Աղայեանի Արեգնազանը):

զ. Ոտանատրների իւրաքանչիւր տողի առաջին բառը:

63. Խորէնը Աննայի հետ Աշխէնի մօտ գնաց: Սուրբ Մեսրոպը թաղած է Օշական գիւղում: Սեանայ լճում որսում են Իշխան ձուկը: Վանայ լճում գտնւում է Աղթամար կղզին: Խրիմեան Հայրիկը ծնւել է Վան քաղաքում: Երեանից ոչ հեռու գտնւում է Էջմիածնի վանքը: Ասին գտնւում է Ախուրեան գետի ափին: Երասխ գետը անցնում է Արարատեան դաշտով. նա իր մէջ աջ եւ ձախ կողմից ընդունում է՝ Ախուրեան, Գինա, Տղմուտ, Կարմիր, Հրազդան եւ Որոտն գետերը: Հսկայ Մասըսի գիմաց կանգնած է Արագածը:

64. Յիսուս ծնւեց Բեթղեհէմ քաղաքում: Յիսուս ապրում էր Նազարէթ քաղաքում, իր ծնողներ՝ Մարիամի եւ Յովսէփի մօտ: Զաքարիայի որդի՝ Յովհաննէս-Մկրտիչը քարոզում էր Յորդանան գետի մօտերքում: Յիսուս քարոզում էր Երուսաղէմի տաճարում: Յակովբ, Պետրոս եւ Յովհաննէս Քրիստոսի աշակերտներն էին:

ԲՈԼՈՐ ԱՆՅԱԾՆԵՐԻ ԿՐԿՆՈՒԹԻՒՆ.

65. «ԳԱՅԼ-ԿԱՊԻ» ԱՂՕԹՔԸ.

Գայլը կապեմ երկու բթով,
Աստուածածնայ քաղցր կաթով,
Սուրբ Սարգսայ ձիան ձարով,
Տէր Մովսէսի գաւազանով,
Հոսաւորչայ սուրբ հաւատով,
Լեզուն կապւի, ախոան թափի,
Եկած ճամբան գայ մոլորի,
Իմ տիրոջս խաչը տեսնի,
Դիւանի պէս թող սասանի...

66. ՀԱՅՐԸ ԵՒ ՈՐԴԻՔԸ.

Մի մարդ երկու որդի ունէր: Մի անգամ հարեաններն ասացին, թէ նրա որդիքը ծիծաղել են մի պառաւ կնոջ վրայ: Հայրը խիստ յանդիմանեց եւ երեխաները խոստացան ուղղւել: Բայց նրանք շատ չանցած, մոռացան իրանց խոստումը եւ մի ծերունու պատահելով, սկսեցին ծաղրել նրան: Այս բանը հօր ախանջը հասաւ:

Միւս օրը հօր տօնն էր: Որդիքը եկան շնորհաւորելու եւ առողջութիւն ու երկար կեանք մաղթեցին նրան:

— Զաւակներս, — ասաց հայրը, — ես չեմ ցանկանում երկար ապրել. վախենում եմ, որ երբ ծերանամ, չար մանուկները ծիծաղեն ինձ վրայ:

Երեխաները հասկացան, թէ ինչ է ուզում ասել հայրը եւ սաստիկ ամօթից չըգիտէին ինչ անեն: Այն օրից նրանք այլ եւ չէին ծիծաղում ծերունիների վրայ:

67. ՀՈՍՈՅԻ ԵՐԳԸ.

Ահա ծագեց կարմիր արև,
Տաք և պայծառ է օրը.
Դէ, քաշեցէք, սիրուն եզներ
Յառաջ տարէք արօրը:
Վարը վարենք, ախօս փորենք,
Խոր ախօսներ հողի մէջ.
Սերմը ցանենք, որ հունձ հնձենք,
Յորեան դիզենք կալի մէջ:
Կրգայ ձմեռ, մենք վախ չունինք,
Ուրախ կանցնի մեր օրը.
Ուտելու միշտ պաշար ունինք,
Երբ լիք լինի մեր հորը:
Դէ, քաշեցէք, սիրուն եզներ,
Շուտով վարենք արտերը
Թող չասեն մեր զրացիքը՝
Ծոյլ են Հասօյի եզները:

68. ՍՏԱԽՕՍ ՀՈՎԻԻԸ.

Մի փոքրիկ հովիւ սովորութիւն էր արել խա-
բել իր ընկերներին, բարձր կանչելով՝— Գայլը ե-
կա՛ւ, գայլը եկա՛ւ:

Հովիւները գալիս տեսնում էին, որ գայլ չը-
կայ: Մի օր էլ այս հովիւի հօտի վրայ մի գայլ
յարձակեց: Նա սարսափած սկսեց կանչել. «Գայ-
լը, գայլը եկա՛ւ»: Ընկերները կարծեցին թէ էլի
խաբում է, տեղերիցը չըշարժեցան: Գայլը նրա
հօտի մէջ ընկաւ և պատառոտեց ոչխարներին:

Լրացնել հետեւալ բառերը. տերև, կեղ~~×~~, պարզ~~×~~,
օձաձ~~×~~, վառեցէք, սրեց~~×~~ք, մորթեց~~×~~ք, օրմ~~×~~ջ,
գիւղամ~~×~~ջ, սնամ~~×~~ջ, քնա~~×~~, սոված, մոլորա~~×~~,
բերեց, տւե~~×~~ խրատե~~×~~, անհօտ, հ~~×~~տարած:

69. ԼԱԼԻԱՐԻ ՍԱՐԸ.

Ծագում է մանուկ արեւը զարնան,
Կովկաս լեռների ձիւնի պատնէշից.
Զարթնում են մէկ-մէկ սարերն աննման,
Զմռան անվրդով քնի մշուշից:
Ահա Լալարի վիթխարի ուսին,
Բազմում է արփին թարմացած ոյժով,
Սարեր, հովիտներ իրար երեսին
Նայում են, ժպտում ամպի մշուշով...
Վերջին ձիւներն էլ ահա հալ ընկան.
Արտասուեց իսկոյն լեռների հսկան,
Ե՛ւ դալար հովիտ, և՛ ժայռի կրծքեր
Արձագանք տալով զարուն են հնչում.
Զմռան փարախից հովաւկան երգեր
Զեփիւռի թևով սարերն են թռչում:
Ահա զարնան հետ և շարան-շարան
Դաշտավայրերից դէպի զով սարեր,
Զըզեց սայլերի, ուղտերի քարւան:

70. ԱՌԱՒՕՏ.

Առաւօտ է: Գիւղացիք արդէն զարթել են այն
փոքրիկ թռչնիկի ձայնից, որ գալիս նստում է
տանիքների վրայ ու կանչում. «Լծէ, լծէ»: Նրանք
արդէն լծել են իրանց եզներն ու գոմէշները և
բաւական վարել են գետինը: Տների մէջ մատակ-
ներն ու կովերը կթել են: Ոչխարների հօտն էլ
դաշտումը մատաղ արօտներից արդէն մի քաղցր
նախաճաշ է արել: Տանտիկինն էլ կովերն ու հոր-
թուկներն է դուրս հանում:

Լրացնել հետեւալ բառերը. օրա~~×~~ար, կառա~~×~~ա-
րիչ, մարդա~~×~~արի, քաղաքա~~×~~րի, գոմ~~×~~ջ, հր~~×~~ջ,
պատն~~×~~ջ, տանեցի~~×~~, քաղաքացի~~×~~, դրսեցի~~×~~:

71. Հ Ա Տ Ի Կ.

Լոյսը բացւում է. շուտ արտը գնամ,
Պատռեմ սուր խոփով ես կուրծքը հողի.
Իմ սիրուն հատիկ, քեզ նրան պահ տամ,
Մինչև օրերը ամրան արևի:

Թաղեմ քեզ, հատիկ, և դարդս քեզ հետ,
Թէ Աստուած ուզեց, դու կանաչեցիր,
Թող դարդս մեռնի գետնի տակ անհետ,
Դու ինձ մխիթար կրկին տուն դարձիր:

Եւ ջերմ աղօթքով Տիրամօր առջև,
Ես մոմ կը վառեմ, ես խունկ կը ծխեմ,
Որ քեզ պարգևէ մի առատ անձրև,
Որ քեզ միշտ սիրով նայէ խնդաղէմ:

Բայց թէ այդ շնորհին մեղքերիս համար
Արժանի չըլինիմ, ծով կը դարձնեմ
Ես տաք քրտինքը ճակտիս արևառ,
Որ քեզ, իմ հատիկ, ծարաւ չըթողնեմ:

Ծլիր, կանաչիր, ոսկէ սաւանով
Ծածկիր իմ արտը ողջ ալէժածան,
Նոր այն ժամանակ անուշ շշիւնով,
Տուր ջարդւած սրտիս մի քուն հանգստեան:

72. Գ Ա Ր Ո Ւ Ն.

Կոուկները շարան-շարան մեր զլխով
Կուլրուալով եկան, անցան երկնքով.
Գարնն, գարնն աւետեցին միասին.
Լսեց, բացւեց ծիրան, սալոր, կեռասին:
Արտուտները ծըլւելալով թռան վեր,
Չորից ելան կաքաւները դէպ՝ մարգեր.
Գարնան գալը ողջունեցին միաձայն,
Կըչկչալով օրհներգ ասին բնութեան:

Մ Ա Ս Ն Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

Բ Ա Ռ Ն Ե Ր Ի Տ Ս Ս Ա Ն Ն Ե Ր Ը.

ԱՐՄԱՏ ԿԱՄ ՆԱԽԱՏԻՊ ԲԱՌԵՐ.

Ծեր, ծերուկ, ծերունի, ծերանալ, ծերակոյտ,
Տես, տեսիլ, տեսնել, տեսարան, տեսուչ:

§ 1. Բառի այն մասը, որը անփոփոխ է մնում եւ որի մէջ պարունակում է նրա գլխաւոր նշանակութիւնը, կոչւում է արմատ (корень): Ծեր, տես — արմատներ են:

ԲԾԱՆՅԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ.

§ 2. Երբ արմատ կամ նախատիպ բառերը սկզբից կամ վերջից զանազան մասնիկներ են ընդունում, կոչւում են ածանցական: (Օր. ան-սիրտ, տ-գէտ, գործ-իչ):

Երբ մասնիկը կամ ածանցը բառի սկիզբն է դրւում, կոչւում է նախադաս մասնիկ կամ նախածանց (предслог). իսկ երբ բառի վերջն է դրւում՝ յետադաս մասնիկ կամ վերջածանց (сuffикс).

Ն Ա Խ Ա Ծ Ա Ն Յ Ն Ե Ր.

§ 3. Նախածանցներ են՝ ան, ապ, չ, տ, դժ. բացատական մասնիկները:

Անմայր, ապուշ, չտես, տգէտ, դժգոհ,
անտուն, ապերախտ, չկամ, տկար, դժկամ,
անխելք, ապօրէն, չաստուած, տհաս, դժբախտ,

Նախածանցներ են նաեւ՝ արտ — արտաշնչել, ներ — ներշնչել, բաղ — բաղաձայն, բաց — բացակայ, գեր — գերապատիւ, դեր — դերանուն, ենթ — ենթակայ, համ — համամիտ, մակ — մակագրել, յար — յարակից, ստոր — ստորագրել, վեր — վերադարձ, տար — տարօրինակ:

Վ Ե Ր Զ Ա Ծ Ը Ն Յ Ն Ե Ր .

§ 4. Գործողութիւն ցոյց տաողի զաղափար ցոյց տաողներ .

ան, եայ, իչ, ող. — իշխան, պաշտօնեայ, սափրիչ, լացող.
նակ, որդ, ու. — խօսնակ, նաւորդ, լուղորդ, աղղու, հատու.
ուհ, պան. — այգեպան, դռնապան, սողուն, թռչուն:

Տեղի եւ ծագումի զաղափար ցոյց տաողներ .

իա, նոց, ոց. — Անգլիա, Յրանսիա, հաւնոց, դպրոց, ծաղկոց.
ստան, բան. — Հայաստան, բուրաստան, ննջարան, պահարան.
ցի, իկ. — Կարսեցի, Շուշեցի, լեռնցի, պարսիկ, ռամիկ.
աղան, ալին. — գիւղաղան, գաւառաղան, գաշտալին, օղալին.
ենի, լոր. — մայրենի, վայրենի, հոգևոր, մտաւոր, լուսաւոր.
եայ, եան. — առօրեայ, միամսեայ, արևելեան, աջակողմեան:

Իգականի զաղափար ցոյց տաող վերջածանցներ .

ուհի, անոյշ. — վարժուհի, գիցուհի, Սիրանոյշ, Հրանոյշ.
դուխտ. — Սանդուխտ, Շահանդուխտ:

Փոքրութեան կամ փաղարշական վերջածանցներ .

ակ, ուկ, իկ. — նաւակ, դիակ, թռչնիկ, գառնուկ. (տ. եր. 27):

Իրենց մօտ նշանակաւ զաղափարները արտայայտող վերջածանցներ .

եղէն, ենի, ի. — մսեղէն, նշենի, խնձորենի, կաղնի, գեղձի.
կան, լոր. — գութկան, վարձկան, տնւոր, զինւոր.
իք, չէք. — խաղալիք, ուտելիք, կաղանդէք, դատելիք.
գոյն, գին. — մեծագոյն, վեհագոյն, ուժգին, թանկագին:

Ունեցողի զաղափար արտայայտողներ .

անի, եդ, ի. — լեզւանի, գեղանի, համեղ, գօրեղ, մոլի, աղի.
աւէտ, ոտ, ցի. — հոտաւէտ, աղտոտ, բորոտ, խելացի:

Վերջածանցներ են նաեւ .

պէս, ըէն, բար. — այսպէս, հայերէն, ճրիարար.
ովին, կի. — խմբովին, բոլորովին, որոշակի.
ծու, լի. — շինծու, պահծու, խղճալի, ցաւալի:

Բ Ե Ր Դ Բ Ա Ռ Ե Ր .

§ 5. Այն ըստերը, որ երկու արժատից են կազմած, կոչում են բարդ բառեր (сложные слова):

Օրինակ. նաւ եւ վարել = նաւավար.

զօրք եւ հանդէս = զօրահանդէս:

Յոյց տալ, թէ հետեւեալ բարդ բառերը ինչ արժատիներից են կազմած:

Շոգեկառք, երկրագործ, նաւապետ, ջութ, ձկնորս, փայտահատ, մոմավաճառ, ջրաման:

§ 6. Բարդ ըստերում արժատիները միանում են աւանդ, որը կոչում է կապող կամ յօդակապ (соединительный).

Զօր-ա-վար, ժամ-ա-ցոյց, ծով-ա-գնաց, դաշտ-ա-վայր, լուս-ա-մուտ, լուս-ա-փայլ:

§ 7. Կան բարդ ըստեր, որոնք առանց կապող ձայնաւորի են ըստընում.

Թանաք-աման, բար-օրութիւն, հաց-թուխ, դաս-ընկեր, աղգ-օգուտ, ջրը-կիր.

Հետեւեալ երկու բառից մի բարդ բառ կազմել:

Հաց եւ վաճառել, խաղ եւ ընկեր, սուտ եւ խօսել
նաւ եւ վարել, նոր եւ վարժել, ձրի եւ թռչակ:

Զ Ա Յ Ն Ա Փ Ո Խ Ո Ի Թ Ի Ի Ն .

§ 8. Երբ արժատ ըստը վերջին վանկում ըստա-ձայնից առաջ ի կամ ու է ունենում, անցման եւ ըստընութեան ժամանակ ի, ու ձայնաւորները կամ ը են դարձնում կամ դուրս են ընկնում:

գիծ — գրծել, սիրտ — սրտոտ, սուր — սրածեծ, բժիշկ — բժշկել, միս — մսակեր, մուր — մրոտ:

Իսկ երբ արժատ ըստը վերջանում է է, եա, եայ, ոյ, է-ն փոխում է ի (օր. սէր — սիրել), եա դառնում է ե (օր. անկեալ — անկելանոց): Եայ դառնում է է (օր. գործունեայ — գործնէութիւն). ոյ դառնում է ու (օր. յոյս — յուսոյ):

ՆՈՅՆԱՆԻՉ ԲՐՈՆԵՐ.

§ 9. Ե՛յնանէ՛շ աստա՛մ են այն քառերը, որոնք արտասանութեամբ տարրեր են, ըսյց նշանակութեամբ նոյնը. (Օր. այտ—թուշ, բուռ—ափ, շրթուք—պոռ, պատուհան—լուսամուտ):

ՀՈՄԱՆԻՉ ԲԱՌԵՐ.

§ 10. Հոմանիշ (համանիշ) աստու՛մ են այն բառերը, որոնք նշանակութեամբ իրար նման են և միայն իմաստի նրբութեամբ են տարբերուող միմեանցից:

Ալիք, կոհակ, վետ.

Աւարել, թալանել, կողոպտել, գողանալ, յափշտակել.

Հարուստ, ճոխ, փարթամ, մեծատուն.

Յաւ, վիշտ, թախիծ, կսկիծ, տանջանք, չարչարանք.

Խուժք, գունդ, վաշտ, հօտ, վոհմակ, նախիր.

Պայծառ, յստակ, պարզ, մաքուր, ջինջ, ականակիտ:

ԲԱԶՄԱՆԻՉ ԲԱՌԵՐ.

§ 11. Բազմանիշ աստու՛մ են այն բառերը, որոնք մի քանի նշանակութիւն ունին.

Այր—մարդ, այր—քարայր, քարանձաւ.

Այս—սա, այս—չար ոգի.

Բարակ—նուրբ, բարակ—որսի շուն.

Կաթ—կովի կաթ, կաթ—ջրի կաթիլ.

Կուշտ—ես կուշտ եմ, կուշտ ցաւում է.

Մարտ—մարտ ամիս, մարտ—պատերազմ:

ՀԱԿԱՆԻՉ ԲԱՌԵՐ.

§ 12. Հականիշ աստու՛մ են այն բառերը, որոնք նակասող նշանակութիւն ունին.

Տաք—ցուրտ, գեղեցիկ—, խելօք—.

մեծ—, հաստ—, թեթեւ—.

սուր—, երկար—, արագ—:

Ո Ռ Ա Ր Կ Ա Յ.

§ 13. Այն ամենը, ինչ որ ձանաչու՛մ ենք արտաքին զգայարաններով՝ տեսողութեամբ, լսողութեամբ, հոտառութեամբ, ճաշակելիքով և շոշափողութեամբ, կոչուո՛ւմ են սուսրիայ (սրբաւոյն). Օր. սեղան, ձայն, հոտ, ցուրտ:

Գրեցէք, ինչ էք տեսնում դպրոցում, տանը, դաշտում, այգում, պարտիզում, փողոցում, եկեղեցում:

Ի՞նչ ենք ուտում, խմում կամ հագնում: Ի՞նչ են շինում երկաթից, կաւից, ոսկուց, արծաթից, պղնձից, քարից:

§ 14. Կան սոսրիաներ, որոնք իմացու՛մ են մտքով (օր. յոյս, պատիւ):

Արտագրել նախ արտաքին զգայարաններով ճանաչած առարկաները (նիւթական) և ապա մտքով իմացածները (մտաւոր):

ՉՅ. Ձի, արծիւ, ցաւ, ծառ, գիրք, վիշտ, հաց, բարութիւն, մարդ, ոչխար, գործ, խնձոր, ուռենի, պատիւ, աղ, սեղան, յոյս, կացին, կով, ուրախութիւն, արեւ, լուսին, պատիժ, սոխակ, առաւօտ, նարօտ, արտօնութիւն, այգի, ծովութիւն:

Պատասխանել խրաքանչիւր հարցին մէկ բառով:

Ո՞վ է մլաւում: Ո՞վ է կարգում: Ո՞վ գնաց: Ի՞նչը կտրուեց: Ի՞նչը վայր ընկաւ: Ո՞վ է լալիս: Ո՞վ է երգում: Ի՞նչն է հոսում: Ո՞վ է վազում: Ո՞վ է աղօթում: Ի՞նչը պատառուեց:

§ 15. Սոսրիայի համար կարելի է հարց տալ ո՞վ, ի՞նչ:

Խրաքանչիւր առարկայի մասին գրել, ի՞նչ է (ո՞վ է):

Չ4. Արջը (արջը գազան է). էջը, առիւծը, հաւը, սոխակը, Արամը (ո՞վ է. Արամը իմ եղբայրն է). մեղուն, մրջիւնը, վարդենին (թուփ է). խնձորը, բալը, բալենին, կաւը, աղը, երկաթը (մետաղ է). ոսկին, արծաթը, օձը, տառելիք (ձուկ է). վարդը, շունը, Երասիւր, Մասիսը, Երևանը, Քանաքեռը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆՉՈՒՆՉ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ.

§ 16. Առարկաները շինուած են կենդանի, շնչաւոր (մարդ, ձի, մրջիւն) եւ անկենդան, անշունչ (գիրք, սեղան):

Արտագրել նախ շնչաւոր և ապա անշունչ առարկաների անունները:

75. Հաւ, նաւ, կով, ժողով, կողով, ծառայ, փեսայ, քեչայ, չուխայ, Աննա, Եւա, Սինա, երեկոյ, առաւօտ, Սաքօ, Համօ, աղւէս, պարտէզ, գոմէշ, արծիւ, յովազ, յոյս, պատնէշ, մանուկ, մեղու, քար, բզէզ, կօշկակար, կօշիկ, ոչխար, մօրուօ:

§ 17. Ձնչաւոր առարկաներին հարց են տալիս **ո՞վ**, անշունչներին՝ **ի՞նչ**:

Արտագրել և կէտերի տեղ դնել **ո՞վ** կամ **ի՞նչ**:

76. Ուսուցիչը գրում է (**ո՞վ**): Մեղանը կըր է (**ի՞նչ**): Աշակերտը երգում է (...): Գիւղացին վարեց (...): Աղօթարանը բացւեցաւ (...): Ծիտը ծառին ծըլւըլում է (...): Մանուկը խաղում է այգում (...): Սայլը ճռռում է (...): Ծիծեռնակը բոյն է հիւսում (...): Գնդակը կըր է (...): Սիմէօնը արօտում պրօսնում է (...):

Իւրաքանչիւր բառին տալ յարմար առարկայ:

77. Բառաչում է (**ո՞վ**). խրխնջում է (**ո՞վ**). կանչում է (**ո՞վ**). հալչում է (**ի՞նչ**). երգում է (**ո՞վ**). խօսում է (**ո՞վ**). հոսում է (**ի՞նչ**). պատմում է (**ո՞վ**). քնած է (**ո՞վ**). ներկած է (**ի՞նչ**). ուրախ է (**ո՞վ**). բարձր է (**ի՞նչ**). տխուր է (**ո՞վ**). ծանր է (**ի՞նչ**):

Ասէք այն շնչաւոր առարկաները, որ կարելի է տեսնել տանը, գոմում, անտառում, ծովում:

Ասէք այն անշունչ առարկաները, որ կարելի է տեսնել տանը, դպրոցում, բանջարանոցում, այգում, անտառում:

Անւանեցէք այն առարկաները, որոնք թռչում են, լողում են, սողում են, ոստոստում են, քայլում են:

ԳՈՅԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ.

§ 19. Ամեն մի առարկայ ունի իր անունը: Առարկայի անունը կոչւում է անուն կամ գոյական անուն (имя существительное).

Անունները շինում են յատուկ (сособществныя) (տես եր. 28) և հասարակ (нарицательныя). Այն անունը, որ տրւում է բոլոր միասնական առարկաներին, կոչւում է հասարակ կամ հաւարական:

Յոյց տալ յատուկ և հասարակ անունները:

78. Սուրէն, տղայ, Գէորգ, Սիմէօն, քաղաք, գետ, Երասխ, Արածանի, գիւղ, Անի, ծով, Եփրատ, Երևան, գիւղաքաղաք, Աղէքսանդրապօլ, Ախուրեան, վանք, Էջմիածին, շաքար, Յարէթ, գիւղացի, Բիւրակաւն, սար, Արագած, Սեպուհ, կացին, Նպատ, Շուշի, Նուխի, արծիւ, Ասլան, Բաթում, Երուսաղէմ, Գողգթի:

Ա Ն Ի Ա Ն Թ Ի Ի Ը.

§ 19. Անունները ունին երկու թիւ. եզակի (единственное) և յոգնակի (множественное): Եզակին ցոյց է աւելի մի առարկայ (օր. ծառ, խոզ), իսկ յոգնակին՝ մէկից աւելի (շատ) առարկայ (ծառեր, խոզեր):

Եզակի թ.	Յոգնակի թ.	Եզ. թ.	Յոգն. թ.	Եզ. թ.	Յոգն. թ.
սար—	սարեր,	առու—	առուներ,	վրան—	վրաններ,
ծառ—	»,	ձաղիկ—	»,	թռչուն—	»,
քար—	»,	քաղաք—	»,	գաղան—	»,
փայտ—	»,	պարտէզ—	»,	աւազան—	»,
դաշտ—	»,	այգի—	»,	անասուն—	»,
հաւ—	»,	հովիտ—	»,	գերան—	»,

Եզակի թ.	Յոգնակի թ.	Եզ. թ.	Յոգն. թ.	Եզ. թ.	Յոգն. թ.
տղայ—	տղաներ,	տղայ—	տղէք,	գերի	գերիք,
փեսայ—	»,	երեխայ—	»,	կիկիկցի—	»,
հսկայ—	»,	աղջիկ—	աղջիկէք,	քաղաքացի—	»,
կաթսայ—	»,	քահանայ—	քահանէք,	գիւղացի—	»,

Գրեցէք եզակի թուով.

Արօրներ--արօր, թռչուններ--^օ, հսկաներ-- հսկայ,
բզեզներ--^օ, կռաններ--^օ, խարերաններ--^օ,
գայլեր--^օ, նշաններ--^օ, սրիկաներ--^օ,
կովեր--^օ, սահմաններ--^օ, առարկաներ--^օ,
հանդէսներ^օ, արձաններ--^օ, ծառաներ--^օ.

Գրեցէք եզակի թուով.

79. Սագերը թռչում են: Թռչունները ուրախ
ճուղողում են ծառերի վրայ: Շները խաղում են:
Ծառերը և ծաղիկները ծաղկել են: Գիւղացիք
աշխատում են դաշտերում: Ձկնորսներն իրանց
ուռկաններն են քաշում: Հնձողներն հնձում են
արօտները: Դարբինները երկաթ են ծեծում:
Աշակերտները խաղում էին պարտիզում: Տիկի-
ներ, բանւորներ, պառաւներ, աղախիններ խոնը-
լած, կանգնած էին դպրոցի դռանը:

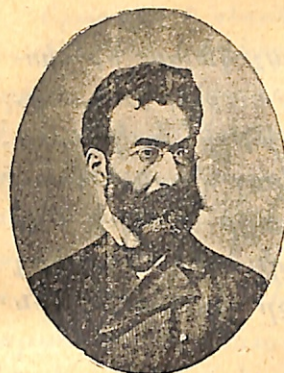
80. Ա Ղ Ո Ւ Ն.

Աշնանային քամիները փչեցին,
Ծառ, ծաղիկներ տերևները թափեցին,
Երկինք մռայլ գիշեր-ցերեկ ամպամած,
Սարեր, ձորեր մէզ մառախուղ է պատած:

Ամայացան անդաստաններ, այգիներ,
Թռչունների ուրախ երգը դադարեց,
Խոպանացան ադմկալից ճամփաներ,
Եւ սայլերի անցուդարձը դադարեց:

Յոգնած եզներն հանգստացան գոմերում.
Օջախի շուրջ գեղջուկները խմբւելով,
Աշխատանքի պտուղներն են վայելում,
Ուրախ-գլարթ, մինչև գարուն ապահով.

81. ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ.

Բ Ա Ֆ Ֆ Ի.

Առաւօտ է: Ծերունի
Խաչօյի տանը թոնիրները
վառւում են: Մէկի վրայ դըր-
լած է ահագին պղնձէ կաթ-
սաներ և կաւէ մեծ-մեծ պը-
տուկներ ու կերակուր են ե-
փում, միւսի մէջ հաց են
թխում: Հարսները, աղախին-
ները՝ հաւաքւած թոնիրների
շուրջը, ընդհանուր շարժողութեան մէջ են: Տու-
նը՝ լցւած կերակուրների անուշահոտ շոգիով՝
ներկայացնում էր մի ահագին խոհանոց, որտեղ,
տեսնողը կը կարծէր, թէ ճաշ է պատրաստւում,
մի ամբողջ բանակ կերակրելու համար: Եւ յիշա-
ւի, բացի ծերունու ահագին գերդաստանից, նրա
սեղանից՝ կերակրւում էին բազմաթիւ հովիւներ,
մշակներ իրանց ընտանիքներով, որոնք ծառայում
են նրա տանը: Ամեն օր վառւում են նոյն թո-
նիրները, ամեն օր պատրաստւում է նոյնչափ
կերակուրներ: Եւ ծերունու ժրաջան հարսները
ոչ մի րոպէ հանգստութիւն չունին:

Ահա այնտեղ, բազում, հարսներից մէկը կո-
վերն ու ոշխարներն է կթում. միւսը օջախի վրայ
կաթ է տաքացնում՝ մածուն շինելու համար. եր-
րորը պանիր է մակարդում. չորրորդը հարում է
խնոցին՝ կարագ պատրաստելու համար: Նրանց
շուրջը վազվզում են բազմաթիւ երեխաներ և
խաղում են նորածին գառների ու հորթերի հետ:

Յ. Մելիք-Յակովքեան (Բաքի).

ՈՒՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Օ-ով վերջացող յատուկ անունների
վերջում օ է դրւում. Խաչօ, Կարօ, Համօ, Մկօ:

ՀՈԼՈՎՈՒՄ.

§ 20. Անունները, նայած թէ ինչ հարցի են պատասխանում, փոխում են իրանց վերջաւորութիւնը. օր. Փողոցը (ի՞նչը) լայն է: Փողոցի (ի՞նչի) երկարութիւնը մի վերստ է: Ես դուրս եկայ փողոց (ի՞նչը), կամ մշակները մաքրում են փողոցը (ի՞նչը): Փողոցով (ի՞նչով) մարդիկ են անցնում: Փողոցից (ի՞նչից) ձայներ է գալիս: Տղայքը խաղում էին փողոցում (ի՞նչում):

Անունների վերջաւորութեանց փոփոխումը կոչում է հոլովում (еклонение). Ամեն մի փոփոխած ձեւ հոլով (падеж):

Հոլովները եօթն են.

Ուղղական (именительный), սեռական (родительный), տրական (дательный), հայցական (винительный), բացառական, գործիական (творительный), ներգոյական (предложный—на вопрос что?).

ՈՒՂՂԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ.

§ 21. Ուղղականը խօսքի մէջ պատասխանում է ով, ի՞նչ հարցերին:

82. Փայլուն արեւը (ի՞նչը) արդէն մայր մտաւ, լուսինն էլ վաղուց գնաց, թաք կացաւ: Պապը (ո՞վ) սաստիկ ծերացել էր: Նրա աչքերը լաւ չէին տեսնում, ականջները ծանրացել էին, նրա ձեռներն ու ոտները դողդողում էին: Գուրգէնը դէպի փողոց էր նայում, տեսաւ, Բօղաբը տաքանում էր արեւի տակ:

ՍԵՌԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ.

§ 22. Սեռական հոլովը խօսքի մէջ պատասխանում է ում, ի՞նչի հարցերին: Սեռականը ցոյց է տալիս, թէ մի առարկայ ում է պատկանում. (օր. Սարի գազաթ, ձկան իւղ, մօր անուն):

Արտագրել և սեռականի տակ գիծ քաշել.

83. Գետի եզերքին, ծառերի տակին ապրում էր տղան իր սիրող մօր հետ: Սարի լանջին, մէզի միջում խոխոջում է ջուրը, վշշում: Գիշերւայ մութը աշխարհս պատեց, և աշնան պաղ-պաղ, ցուրտ քամին փչեց: Զաւէնի գլխի մազերը երկար են: Դպրոցի դռան առաջ մեծ բազմութիւն էր հաւաքւած: Մեր տանտիրոջ ծառայի անունը կարապետ է: Առաւօտեան արշալոյսի ծէգը բացւելուն պէս, լուեց մեր հօտադների ձայնը:

Կրօնքի խօսքի մէջ հարկաւոր բառերը.

Մեր հարեան.. որդ.. անունը Գուրգէն է: Ծառան իր տիր.. համար հաւ.. ձագեր գնեց: Մկ.. պոչը երկար է: Այսօր օրւ.. մեծ մասը ամպամած էր: Իմ քր.. անունը Աշխէն է: Դաշտեր.. վրայով անցնում էր թռչուններ.. երամը: Աշնանը ծառեր.. տերեւները թափւում են: Զկ.. իւղը օգտաւէտ է:

ՏՐԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎ.

§ 23. Տրական հոլովը պատասխանում է ում, ի՞նչին, ո՞րտեղ, ե՞րբ հարցերին:

Արտագրել և տրական հոլովների տակ գիծ քաշել:

84. Մենք արժանացանք ուրախ մայիսին (ի՞նչին): Ծերունին ասաց պառաւին, որ տանը (ո՞րտեղ) մնայ: Աղւէտն ասաւ պառաւ տատին. «Մտիկ չեմ տայ ձեռիդ փէտին, կարօտել եմ թրփիլի ճուտին»: Աղւէտն եկել—նստել դէզին, երկար պոչը ծռել վզին, աչք է ձգել մեր աքլորին: Դեղնած դաշտերին իջել է աշուն: Հայրը մի գիրք ընծայեց Ներսէսին: Ամպը եկաւ նստեց սարին, նրստեց սարի սուր կատարին: Արեւն յաղթեց ամպերին, շողքը գցեց սարերին: Ինքդ քեզ օգնող եղիր: Շունը պառկել էր դռանը:

ՀԱՅՑԱՎԱՆ ՀՈՂՈՎ.

§ 24. Հայցական հոլովը պատասխանում է ում, ինչ, ուր հարցերին:

Արտադրել և հայցական հ.-ի տակ գիծ քաշել:

85. Աշնան վերջին քամին եկաւ, սրբեց դաշտեր (ի՛նչ), ձոր ու լեռ (ի՛նչ): Մայրը սիրում է իր երեխային (ու՛մ): Ծերունին անտառ (ու՛ր) գնաց: Ես տեսայ նրա հօրը: Արի, իմ սոխակ, թող պարտէզ, մէրին: Ստեղծողն իր առատ ձեռքը բաց արեց, արտեր, անտառներ հարստացրեց: Փայլն ստէպ-ստէպ շուրջը նայելով իջաւ ձորը, որտեղից հոսում էր գետակը ջրվէժներ և ջրընկեցներ կազմելով: Անտառը մատակարարում է գայլին աղւէս, ոգնի, թռչուններ, սողուններ ու բուսեղէններ: Փայլը սիրով ուտում է՝ ոչխար, այծ, ձի, խոզ, շուն, սագ, բագ, հաւ և ուրիշ կենդանիներ:

ԲԵՑԱՌԱՎԱՆ ՀՈՂՈՎ.

§ 25. Բացառական հոլովը պատասխանում է ում-նից, ի՛նչից, ուրտեղից հարցերին:

Արտադրել և բացառական հոլովի տակ գիծ քաշել:

86. Ծագում է մանուկ արեւ դարնան, Կովկաս լեռների ձիւնի պատնէշից (ուրտեղից), զարթնում են մէկ-մէկ սարերն աննման, ձմրան անվրդով քնի մշուշից (ի՛նչից): Գիւղացին չգիտէր, ինչպէս պահպանէր իր այգին անիրաւ ագռաւներից ու սրիկայ ճնճղուկներից: Մարդը տեսաւ, որ զուրկ մնաց արդիւնքից՝ ոխը հանեց տխմար իշի կոնակից: Շուտով նախիրն հանդից կրգայ: Մանուկ օրից շատ եմ տեսել և փոթորիկ և աղէտ: Վտակը ժայռից ներքեւ է թռչում:

Ոսկի արեւ փայլէ քեզ վերէն, կենսաբեր հովը փչէ ի լեռէն: Նա անձրև ցօղէ առատ ի վերէն: Արդեօք դու (գարուն)

ինչ բախտ բերի ինձ Տէրէն: Մարէն կուգայ ձիաւոր: Վարսը գիւղէն եկաւ:

ԳՈՐԾԻԱՎԱՆ ՀՈՂՈՎ.

§ 26. Գործիական հոլովը պատասխանում է ում-նով, ի՛նչով, ուրտեղով հարցերին:

Արտադրել և գործիական հոլովի տակ գիծ քաշել:

87. Կանաչ տերևով (ի՛նչով) ծառը ծածկեց, եւ կոկոններով քնքոյշ հագնւեց.

Կենսատու ցօղով մարգարտանման,

Ուռճանում է նա շնչովը դարնան:

Իմ տիկինը կերակրում է ինձ շաքարով, նշերով, իմ վանդակը զարգարում է իր քնքշիկ ձեռներով: Ու մուրհակով, շահով, կարգով, փող վեր առան բաւականին: Կապոյտ երկնքով ամպեր են անցնում: Մայր Արաքսի ափերով, քայլամուրր գնում եմ:

ՆԵՐԳՈՅՎԱՆ ՀՈՂՈՎ.

§ 27. Ներգոյականը պատասխանում է ուրտեղ հարցին:

88. Ազատ շրջում են հօտերը դաշտում, ազատ լողում են ձկները ծովում: Արտերում հարուստ ցանքսերը հասան, դաշտերում գերանդին սկսաւ փայլել, և անտառներում թռչնակներ երգել. «Ինչքան սիրուն է այս սուերներում, եկ, հանգստացիր, մանկիկ, հովերում»:

Ցոյց տալ հոլովները.

Էջը ձանձրացել էր աշխատելուց: Նա փախաւ իր տիրոջից և ճամփին դտաւ առիւծի մորթի: Փաթաթեց առիւծի մորթով և սկսեց անտառում զբօսնել: Բոլոր գաղանները նրան ընդունում էին առիւծի տեղ և ահով-գողով փախչում էին: Շուտով էջը ուղեց զարճանալ և սկսեց գաւլ: Հէնց որ գաղանները լսեցին այդ զոգուցը, իսկոյն հատկացան բանի: Գօրսթիւնը և սկսեցին ոխը հանել էջից: Շուտով վրայ է հասնում տէրը և ազատում ականջից անասունին:

ՀՈՂՈՎՄԱՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ.

ն զ ա կ ի.							Ֆոֆնակի.
	ի հոլով.	ու հոլով.	ան հոլ.	ւայ հոլ.	ոջ հոլ.	օր հոլ.	
Ուղղ.	քար	ձի	նուռ	օր	տէր	հայր	քարեր *
Սեռ.	քարի	ձիու	նուան	օրւայ	տիրոջ	հօր	քարերի
Տը.	քարին	ձիուն	նոան	օրւան	տիրոջը	հօրը	քարերին
Հայց.	քար	ձիւն	նուռ	օր	տիրոջը	հօրը	քարեր
Բաց.	քարից	ձիուց	նանից	օրւանից	տիրոջից	հօրից	քարերից
Գործ.	քարով	ձիով	նանով	օրով	տիրոջով	հօրով	քարերով
Ներգ.	քարում	ձիում	նոնում	օրում	տիրոջում	հօրում	քարերում

* Այսպէս կազմուած են միւս հոլովները յոգնակին:

ի. հոլ. այսպէս են հոլովուած անունները մեծագոյն մասը.
ու. այսպէս են հոլովուած այն անունները, որոնք ուղղ.~
 նում ի ունին. (օր. գօտի, ոսկի... նաև Աստուած, սէր — սիրու).
ւն. այսպէս հոլովուած են. բուռ, դուռ, կուռ, ձուկ, մուկ,
 լեռ... նաև ում, ուն, ութին վերջացող բառերը. (օր. բարու~
 թին, արին, շուն, տուն, ուսում, զգացում).
ւայ. այսպէս հոլովուած են ժամանակի անունները. (օր.
 տարի, ամիս, շաբաթ).
ոջ. այսպէս հոլովուած են. տանուտէր, հողատէր, քոյր,
 կին, հօրաքոյր, ընկեր.
օր. այսպէս հոլովուած են. կնքահայր, վանահայր, տիրա~
 մայր, եղբայր, հօրեղբայր:

ՀԻՆ ՀՈՂՈՎՄԱՆ ՁԵՒԵՐ.

Ուղղ. հ.	Վան	Իտալիա	յոյս*	կայսր	գալուստ
Սեռ. Տը.	Վանայ	Իտալիոյ	յոյսոյ	կայսեր	գալստեան
Բաց.	Վանից	Իտալիայից	յոյսից	կայսրից	գալստից
Գործ.	Վանով	Իտալիայով	յոյսով	կայսրով	գալստով

* Յոգնակին կազմուած է ինչպէս քարեր, քարերի...

Եղակի գործ. ամբ, առ, իւ վերջանում են՝ մասամբ, ան~
 ձամբ, լրիւ.
 Յոգն. ուղղ. ք վերջանում են՝ որդիք, տղայք, կանայք,
 ծաղկունք.
 Յոգն. սեռ. աց, ից, ոց. ուսաց, պարսից, հայոց:

* * *

Ղ. ԱՂԱՅԵԱՆ.

— Ոտքիդ տակին վարդեր
 բացւին,
 Չորս կողմդ փուխ մանուշակ,
 Բարով հասնես քո մուրադին,
 Գլխիդ տեսնեմ թագ ու պսակ:
 Քո ժպիտը վարդի նման,
 Արտասուքդ՝ մարգարիտի,
 Ուր որ գնաս՝ Աստուած քեզ
 հետ,

Օձ ու կարիճ քեզ չըխայթի:

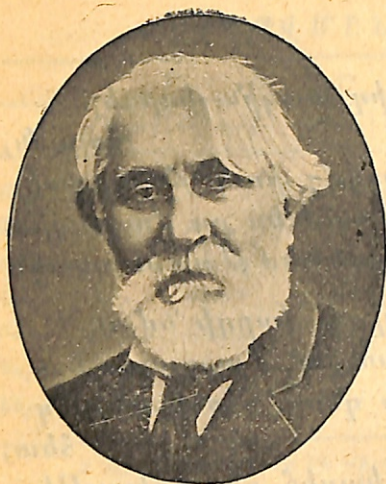
Քո խրճիթը պալատ դառնայ,
 Ողջ սիւները՝ անգին քարից,
 Պատ ու յատակ՝ ոսկի արծաթ,
 Առաստաղը՝ գոհարներից:

Ղ. Աղայեան.

90. ԳԻՒԴԻ ԳՐԵԳԵՏԸ.

Իր որդուց մայրը նամակ ստացաւ,
 Կարօտած սիրտը վեց ու վար եղաւ:
 Որդին հեռու էր, օտար քաղաքում,
 Ծառայում մի տան, դպրոցում սովորում:
 Նայում է թղթին, սիրուն նշաններ,
 Բայց այդ գրերի միտքը չըգիտէր:
 Դուրս եկաւ փողոց, մի քարի նստեց,
 Գիւղի տէրտէրի որդուն հանդիպեց
 Եւ նրան կանչեց. — Տէրտէրի տղայ,
 Մօտս եկ, ապրես, այս գիրը կարդա:

Լրացնել հետեւալ բառերը. տգ~~×~~տ, հնարագ~~×~~տ,
 պարտատ~~×~~ր, կոչնատ~~×~~ր, խոնա~~×~~, արշա~~×~~:

Ի. Մ. ՏՈՒՐՅԱՆԵՎ.

91. ՄՈՒՐԱՅԿԱՆ.

Ես անցնում էի փողոցով... Ինձ կանգնեցրեց մի ծեր, հալից ընկած մուրացկան: Նա աղքատութիւնից հիւժւած ու մաշւած էր երևում:

Նա ինձ պարզել էր իր ուռած ու կեղտերով ծածկւած ձեռքը... Նա խեղդւած ձայնով ողորմութիւն էր աղերսում:

Գրպաններս սկսեցի տակն ու վրայ անել... Բան չգտայ — ոչ փող, ոչ ժամացոյց, ոչ էլ նոյնիսկ թաշկինակ... Իսկ մուրացկանը շարունակ սպասում էր... և նրա կառկառած ձեռքը թոյլ կերպով երերւում ու ցընցւում էր:

Ինքս ինձ կորցրած, շփոթւած, ես ամուր սեղմեցի այդ դողդոջուն, այդ կեղտերով ծածկւած ձեռքը... «Թողութիւն արա, եղբայր, ես ոչինչ չունիմ»:

Մուրացկանն իր կարմրատակած աչքերը յառեց վրաս: Նրա կապտած շրթունքները քմծիծաղ տւին, և նա էլ իր կողմից պինդ սեղմեց իմ սառած մատները:

«Էհ, ինչ արած, եղբայր, — ծամծմեց նա. — դրա համար էլ շնորհակալ եմ. այդ էլ մի ողորմութիւն է, եղբայր»:

Ես հասկացայ, որ ինքս էլ ողորմութիւն ստացայ իմ եղբորից:

Տուրպնեմ.

307.

§ 28. Թողը նրեք տեսակ է. որոշիչ, անորոշ, դիմորոշ:

ՈՐՈՇԻՉ 307.

§ 29. Որոշիչ յօդեր են՝ ր, ն. (օր. ծիտը, դուռն):

§ 30. 1. Ը գործ է ածում, երբ քառք ըստաճայնով է վերջանում. (օր. սագը, բաղը):

2. Ը գործ է ածում, երբ քառք վերջանում է յ-ով, որը կարդացում է. (օր. հայը, ճայը, թէյը, բայը):

§ 31. 1. Ն որոշիչ յօդը գործ է ածում, երբ քառք վերջանում է ձայնաւորով. (օր. մեղուն, որդին):

2. Նրբ քառք վերջանում է համը յ-ով, յ-ն ջնջւում է եւ ապա աւելացւում է ն:

Ծառայ — ծառան, փեսայ — փեսան.

երեկոյ — երեկոն, տղայ — տղան:

3. Ն գրւում է ըստաճայնով վերջացող քառքից յետոյ, երբ յաջորդ (եկող) քառք ձայնաւորով է սկսւում:

Օր. Ամառն անցաւ: Աշունն եկաւ: Սուրբիկը արցունքն աչքերին մօտեցաւ մօրը:

§ 32. Անորոշ յօդն է մի. (օր. Մի մարդ կար. մի ժամանակ. եկաւ մի օր ձմրան մտին):

ԴԻՄՈՐՈՇ 307.

§ 33. Դիմորոշ յօդեր են՝ ս, դ, ն. դրւում են ըստավերջում եւ նրեք տեսակ են.

Անճնական. — անձ (դէմք) ցոյց տաողներ. (օր. խեղճս — ես խեղճս, խեղճդ — դու խեղճդ, խեղճն — նա խեղճը. յիմարս, յիմարդ, յիմարն):

Ցուցական. — անձ կամ իր ցոյց տաող. (օր. գիշերս — այս գիշեր, տեղդ — այդ տեղը, շաբթուս — այս շաբաթւայ, երկիրս — այս երկիրը):

Ստացական. — ցոյց է տալիս, մի ըսն հմ է պատկանում. (օր. գիրքս — իմ գիրքը, գիրքդ — քո գիրքը):

ԱԾԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ.

§ 34. 1. Այն քառերը, որոնք գործ են ածուում միշտ անունների հետ եւ որոշում են նրա յատկութիւնը — ձեւը, գոյնը, մեծութիւնը, քանակը, ինչ նիւթից լինելը — կամ որեւէ հանգամանքը, կոչուում են ածական անուն (սուբյեկտիւային).

2. Ածականը ընդհանրապէս միշտ անուններից առաջ է դրուում: (օր. բարի մարդ, ծոյլ տղայ):

3. Ածականները հինգ տեսակ են. որակական, յարաբերական, թւական, ցուցական և անորոշ:

ՈՐԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ.

§ 35. Որակական ածականը ցոյց է տալիս անուն որակութիւնը (качество) եւ պատասխանում է հարցի — սի, ի՞նչպիսի հարցերին.

Գիծ քաշեցէք որակական ածականների տակ.

92. Նոր գիրք. լայն գետ. բարձր ծառ. նեղ ուղի. պայծառ լուսին. խորամանկ աղւէս. հոտաւէտ ծաղիկ. ագահ գայլ. հաւատարիմ շուն:

Պայծառ արեւ մտաւ մութ ամպերի տակ: Չար գայլը յօշոտեց յիմար ոչխարին: Մրատես շունը տեսաւ վախկոտ նապաստակին. Խորամանկ աղւէսը տարաւ գէր վառիկներին:

Անւան մօտ դրէք յարմար որակական ածական:

93. Աշակերտ (հարկիւսի). գնդակ (ի՞նչպիսի). գետ... փողոց... ծաղիկ... դաշտ... անտառ... գետակ... արջ... նապաստակ... կատու... շուն... օր... արեւ... լուսին... աղւէս... ամառ .. աշուն...

Որակական ածականի մօտ դրէք յարմար անուն:

Բարի... ջանասէր... ծոյլ... խելօք... յիմար... չար... ագահ... կապոյտ... կարմիր... բարձր... խիտ... թափանցիկ... նեղ... լայն... չարքաշ... տգէտ... մաքուր... կեղտոտ...

§ 36. Որակական ածականը երեք աստիճան ունի. (степеней сравнения), դրական (положительная), բացարկական (отрицательная), գերադրական (превосходная).

1. Դրական աստիճանը ցոյց է տալիս առարկայի յատկութիւնը, առանց համեմատութեան միւս առարկաների հետ. (օր. մեծ մարդ, խելճ տղայ):

2. Բացարկական աստիճանը ցոյց է տալիս թէ որեւէ յատկութիւն մէկ առարկայի մէջ աւելի է կամ պակաս միւսից. (օր. մեծագոյն կամ աւելի մեծ):

3. Գերադրական աստիճանը ցոյց է տալիս, թէ մի առարկայ իր յատկութեամբ գերազանց է իր նման քոյրը առարկաներից. (օր ամենալաւ. ամենագեղեցիկ, չափազանց բարի, սաստիկ մեծ):

ՅԱՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ.

§ 37. Յարաբերական ածականները ցոյց են տալիս թէ մի քան հոմ է պատկանում. ի՞նչից է շինւած (նիւթը). հր տեղի և ժամանակակայ է. նրանք պատասխանում են հոմ, հրի, ի՞նչէ հր ժամանակակայ:

Յարաբերական ածականների տակ գիծ քաշեցէք:

94. Գիւղացու խրճիթ (հոմ): Փայտէ սեղան (ի՞նչէ): Գարնան ծաղիկ: Չիու սմբակ: Չմրան օր: Ծառի արմատ: Արծւի կտուց: Թռչնի բոյն:

Փչեց աշնան քամին և ծառերի տերեւները պոկեց: Կարկուտը փչացրեց գիւղացու արտը: Մեր հարեանի որդին հիւանդ է: Մեր տան պատերը բարձր են: Ամառայ փուշը, ձմեռայ նուշը: Մենք պողպատեայ կացին ունինք: Եկեղեցում ոսկեայ և արծաթեայ անօթներ կան: Սարի լանջին, մէգի միջում խոխոջում է ու տրտնջում ջուրը բարակ, ջուրը տխուր:

Ս. ՇԱՀԱԶԻԶ.

95. Ե Ր Ա 2.

Ես լսեցի մի անուշ ձայն,
Իմ ձերացած մօր մօտ էր,
Փայլեց նշոյլ ուրախութեան.—
Բայց ափսոս, որ երազ էր:

Կարկազանս աղբիւրն անտեղ
Թաւալում է մաքաբիտ,
Նա յստակ էր որպէս բիւրեղ
Սյն երազ էր ցնորամիտ:

Եւ մեղեդին տխուր մայրենի
Յիշեց մանկութեան օրեր,
Մօրս համբոյճն ես զգացի
Այն, ափսոս, որ երազ էր:

Ս. Շահազիզ.

ԹԻԱԿԱՆ ԱԾԱԿԱՆ.

§ 38. Թւական ածականները ցոյց են տալիս առարկայի թիւը կամ կարգը (որդոք): Նրանք կոչւում են նաեւ թւական անուն (числительное).

Թւական անունները պատասխանում են քանի՞, որքան, որքորդ հարցերին:

Կէտերի տեղ դնել յարմար հարցեր.

96. Մէկ ժամ (քանի՞). առաջին օր (որքորդ). երկու տարի (...) երկրորդ ամիս (...) երրորդ աշակերտ (...) երեք հաւ (...) հինգ ընկեր (...)
Կէտերի տեղ դնել յարմար թւական անուն.

97. Ես նստած եմ (որ) նստարանի վրայ: Մեր զասարանում ... աշակերտ կայ: Եղբայրս ... զասարանումն է: Ամառը տարւայ ... եղանակն է: Սուրէնը բոլորեց ... տարին: Աշխէնը մտաւ ... տարին: Յունւարը տարւայ ... ամիսն է: Տարին ունի ... ամիս, ամիսը՝ ... օր օրը՝ ... ժամ:

ՅՈՒՅՈԿԱՆ ԵՒ ԱՆՈՐՈՉ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ.

§ 39. Յուցական ածականներն են. այս, այդ, այն. (օր. այս մարդը, այն տունը, այդ տղան):

1. Յուցական ածականից յետոյ եկող անունը ը կամ ն որոշիչ յօդը կառնէ (օր. այս կինը, այն երեխան):

Անորոշ ածականները տարտամ եւ անորոշ իմաստ են տալիս գոյականին:

Անորոշ ածականներ են. ամեն, բոլոր, մի քանի, իւրաքանչիւր, ուրիշ, միևնոյն, այսինչ, այնինչ, որևէ, այսպէս, այնպէս, այսքան, որքան, որչափ:

§ 40. Ածական անունները ոչ թիւ ունին, ոչ հոլով եւ յօդ չեն առնում:

Օր. Ուղ. հ. բարի տղայ, բարի տղաներ,
Ս. Տ. բարի տղայի (ն) բարի տղաների(ն)
Բ. բարի տղայից բարի տղաներից,
Գ. բարի տղայով բարի տղաներով:

§ 41. Երբ ածականները մեկուկ են գործածուում, ընդունում են անուան իմաստ, այն ժամանակ հնչողութեամբ են (օր. աղքատ, աղքատի, աղքատից):

Օրէնքը պատժում է գողերին: Յիսուս բժըշկում էր կաղերին, կոյրերին և բորոտներին:

ԱԾԱԿԱՆԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ (ԼՄՓՈՓՈՒՄ):

1	Որակական:	Ո՞րպիտի, Բնչալիտի.
2	Յարաբերական.	Ո՞ւմ, Բնչէ, որտեղի.
3	Թւական	Քանակական. Քանի. որքան
	Դասական.	Ո՞րերորդ.
4	Յուցական.	Այս, այդ, այն.
5	Անորոշ.	

Գ Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Ն.

§ 42. Այն բաները, որոնք խօսքի մեջ գործ են անում՝ անունների փոխարեն, կոչում են դերանուն (местоимение).

ԳԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ.

1. Անձնական (личное). — ես, դու, նա, (մենք, դուք, նոքա):

2. Ցուցական (указательное). — սա, դա, նա, այս, այդ, այն:

3. Ստացական (притяжательное). — իմ, քո, իւր, (մեր, ձեր, նրանց):

4. Փոխադարձ (взаимное). — միմեանց, իրար, մէկմէկու:

5. Ծանրանական (относительное) — ով, ինչ ուր, երբ, որ: Հարցական (вопросительное) ով, ի՞նչ, ուր, երբ, ո՞ր:

Անորոշ (неопределенно) ոմն, ոչ ոք, ոչինչ, ով որ: Արտագրել և դերանունների տակ գիծ քաշել:

98. Ասա դու ինձ, ոստդ վարդի, ուր ես ծել, ուր ես ծաղկել, ուր հովիտի, կամ ուր դաշտի զարդարանք ես դու եղել: Իմ մատիտը կորաւ, քոնը տուր, որ գրեմ: Մեր տան առաջ պարտէզ կար: Ես գնացի նրա մօտ: Սիրիք քո ընկերին, ինչպէս քո անձը: Տղաները միմեանց հետ կուռում էին: Ես եկայ քեզ մօտ, դու տանը չէիր: Ինչ որ ցանես, այն կը հնձես: Մարդիկ պէտք է իրարու օգնեն: Ոչ ոք իրան չար չի կամենայ:

ԳԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՀՈՒՆՎՈՒՄ.

	Եզ. ք. Յոգ. ք.	Եզակի. Յոգն.	Եզակի. Յոգնակի.	Եզակի. Յոգնակի.
Ու.	Ես-մենք	դու-դուք	նա-նրանք	ինքը-իրանք
Ս.	Իմ-մեր	քո-ձեր	նրա-նրանց	եր-երանց
Տ.	Ինձ-մեզ	քեզ-ձեզ	նրան-նրանց	իրան-իրանց
Հ.	Ինձ-մեզ	քեզ-ձեզ	նրան-նրանց	իրան-իրանց
Բ.	Ինձնից-մեզնից	քեզնից-ձեզնից	նրանից-նրանցից	իրանից-իրանցից
Գ.	Ինձնով-մեզնով	քեզնով-ձեզնով	նրանով-նրանցով	իրանով-իրանցով
Ն.	Ինձնում-մեզնում	քեզնում-ձեզնում	նրանում-նրանցում	իրանում-իրանցում

Նա դերանուն պէս հոլովում են. սա, դա, դերանունները:

Բ Ա Յ.

§ 43. Այն բաները, որոնք խօսքի մեջ ցոյց են տալիս առարկայի գործողութիւնը կամ արդիւթիւնը (состояние). կոչում են բայ (глагол). (օր. Գիւղացին փայտ է կտարում: Երեխան քնած է):

Բայը ցոյց է տալիս, թէ ի՞նչ է անում առարկան, ի՞նչ է կատարում նրա հետ:

Արտագրել և բայերի տակ գիծ քաշել.

99. Աբլարը կանչեց (ինչ արեց), օրը լուսացաւ (ինչ եղաւ): Մարդիկ իրանց գործին են զբնուում: Մըջիւնը բերնով իր կերն է տանում, մեղուն ծաղիկներից հիւթեր է ծծում: Դաշտը գոյնը գոյն ծաղիկով է գուգւած, մարգագետինը կանաչ է հագել:

Իրեցէք ինչ է անում առարկան:

100. Աշակերտը ... Ծառան ... Գիւղացին ... Դարբինը ... Մայրը ... Իերձակը ... Կօշկակարը ... Շուկը ... Կովը ... Ձին ... Կատուն ... Հաւը ... Աբլարը ... Սագը ... Սոխակը ... Ծիծեռնակը ...

Իրեցէք ինչ է կատարում առարկայի հետ:

101. Ձիւնը գարնանը . Աշնանը ծաղիկները... Ամառը պտուղները... Գարնանը ծաղիկները... Գարնան սկզբին գետի սառույցը . Աշնանը օրերը... Ամառը օրերը... Ի՞նչ եղաւ պատը .. Ի՞նչ եղաւ Ձաւէնը .. Ի՞նչ եղաւ ապակին... Ի՞նչ եղաւ գրիչը... Ի՞նչ եղաւ գիրքը .. Ի՞նչ եղաւ օրը:

102. Ո՞վ կամ ի՞նչը Ինչպէս է շարժւում: Մարդը... Ձին... Կապիկը (մագլցում է)... Ծիտը... Բազը... Օձը... Առուն... Ո՞վ, ի՞նչ ինչպիսի ձայն է հանում: Մարդը... Կովը... Ձին... Էջը... Կատուն... Շուկը... Ոչխարը... Այծը... Ծիտը... Մեղուն... Ամպը... Բամին... Առուն... Ձանգը...

Խ Ո Ն Ա Ր Հ Ո Ւ Մ.

§ 44. 1. Բայը փոփոխուում է (գնալ, գնացի, գրնացէք) թւով, դէմքով, ժամանակով և եղանակով:

2. Բայի թիւը նրկուս է՝ եզակի և յոգնակի (գրնացի, գնացինք):

3. Բայը նրեք դէմք ունի. ես, դու, նա. (օր. ես գնում եմ, դու գնում ես, նա գնում է):

4. Ժամանակը ցոյց է տալիս, թէ Բայի գործողութիւնը ներք է կատարուում. (օր. գրում եմ—այժմ, գրում էի, գրեցի—առաջ, կրգրեմ—յետոյ):

5. Ժամանակը նրեք է՝ ներկայ, անցեալ, ապառնի:

6. Ներկան (настоющее) ցոյց է տալիս շարունակեղ գործողութիւն:

7. Անցեալը (прошедшее) ցոյց է տալիս կատարուած—վերջացրած գործողութիւն:

8. Ապառնին (будущее) ցոյց է տալիս մի գործողութիւն, որ յետոյ է կատարուելու:

9. Ներկան մէկ ձեւ ունի միայն. (գնում եմ):

10. Անցեալը՝ երկու. անցեալ անկատար (գրում էի) և անցեալ կատարեալ (գրեցի):

11. Ապառնին երկու տեսակ է. բացարձակ ապառնի (կրգրեմ) և անկատար ապառնի (կրգրէի):

Ե Ղ Ա Ն Ա Կ Ն Ե Ր.

§ 45. 1. Նղանակները ցոյց են տալիս գործողութեան կերպը:

2. Բայի նղանակները հինգ են. սահմանական, ենթադրական (պայմանական), հրամայական, ստորագասական և անորոշ:

3. Սահմանական (условительное) եղանակը ցոյց է տալիս որոշ իրական կերպով կատարուած կամ կատարելիք գործողութիւն. (օր. գրում եմ, գրեցի, կրգրեմ):

4. Նիմադրականը (желательное) ցոյց է տալիս մի գործողութիւն, որը կասկածի տակ է և որի կատարելը ուրիշ պայ-

մաններէց է կախած (օր. եթէ գրեմ. կրգրէի, եթէ մատիտ ունենայի):

5. Հրամայականը (повелительное) ցոյց է տալիս հրաման կամ ցանկութիւն. (օր. գրի՛ր, ասա՛):

6. Ստորագասական կամ՝ ըղծական եղանակը ցոյց է տալիս մի գործողութիւն, որը ցանկացուում է. (օր. գնամ, գնայի):

7. Անորոշ (неопределенное) եղանակը ցոյց է տալիս միայն եղելութիւն առանց դէմք, թիւ, եղանակ և ժամանակ ցոյց տալու (օր. գնալ, ուտել):

Բ Ա Յ Ե Ր Ի Կ Ա Չ Մ Ո Ւ Թ Ի Ն Ը.

§ 46. 1. Բայի անորոշ եղանակը (սկիզբը) վերջանում է միշտ՝ Լ բաղաձայնով, որից առաջ գտնուած ա, ե, ի ձայնաւորները կոչուում են լծորդ. (օր. կարդալ, գրել, ծաղկել):

2. Լծորդները Լ բաղաձայնի հետ (ալ, ել, իլ) կազմում են բայի վերջաւորութիւնը:

3. Բայի վերջաւորութիւնը կցւում է կամ ուղղակի հիմքին, (օր. խօս-իլ, շքեր-ել, խաղ-ալ) և կամ ածանցին, որը ընկնում է հիմքի և վերջաւորութեան մէջ (օր. տես-ն-ել, ել-ն-ել, թըռ-չ-ել, մօտ-նն-ալ). այստեղ ն, են, չ ածանցներ են, որոնք կոչուում են բայածանցներ:

4. Բայի արմատը կամ հիմք, նրա առաջին մասն է, որ անփոփոխ է մնում և իր մէջ պարունակում է բայի գլխաւոր իմաստը:

§ 47. Բայերի վերջաւորութիւնների փոփոխումը թւով, դէմքով, ժամանակով և եղանակով կոչւում է խոնարհում (спряжение).

Բ Ա Յ Ե Ր Ի Ս Ե Ռ Ը.

§ 48. Բայերը ունին նրեք սեռ:

1. Ներգործական (подлежащее) ցոյց է տալիս այնպիսի գործողութիւն, որ անցնում է ուրիշ առարկայի վրայ. (օր. Որսորդն սպանեց գայլին):

2. Կրատրական (субъект) ցոյց է տալիս մի այնպիսի գործողութիւն, որը մի առարկայ իր վրայ կրում է ուրիշից. (օր. Գայլը սպանեց որսորդից):

3. Չէզոք (средний) ցոյց է տալիս այնպիսի գործողութիւն, որը չի անցնում ուրիշի վրայ, այլ մնում է գործողի մէջ (օր. նստել):

ԽՈՆԱՐՀՄԱՆ ՕՐԻՆԱԿ.

Ս ա հ մ ա ց ա կ ա ց Ե դ ա ց ա կ.

Ներկայ ժամանակ.	Անցեալ անկ.	Կատարեալ.	Վաղակատար	Ապառնի.
Ես գրում եմ	գրում էի	գրեցի	գրել եմ	կը գրեմ
դու գրում ես	գրում էիր	գրեցիր	գրել ես	կը գրես
նա գրում է	գրում էր	գրեց	գրել է	կը գրէ
մենք գրում ենք	գրում էինք	գրեցինք	գրել ենք	կը գրենք
դուք գրում էք	գրում էիք	գրեցիք	գրել էք	կը գրէք
նրանք գրում են	գրում էին	գրեցին	գրել են	կը գրեն

Ստորագրատական եղանակ.		Պայմանակ. եղ.	Հրամայական եղանակ.
Ներկայ ժամ.	Անկատար.	Անցեալ.	
Թէ (որ) գրեմ	Թէ գրէի	կը գրէի	գրի՛ր-գրեցէ՛ք.
Թէ գրես	Թէ գրէիր	կը գրէիր	Անգարս եղ.
Թէ գրէ	Թէ գրէր	կը գրէր	գրել
Թէ գրենք	Թէ գրէինք	կը գրէինք	Պերթայնեք.
Թէ գրէք	Թէ գրէիք	կը գրէիք	Ներկայ—գրող
Թէ գրեն	Թէ գրէին	կը գրէին	անցեալ—գրած
			ապառնի—գրելու

Ա Ն Կ Ա Ն Ո Ն Բ Ա Յ Ե Ր.

§ 49. Անկանոն աստու՛մ են այն ըայնը, որոնց կատարեալը եւ հրամայական եղանակը տարբեր ձեւով է կազմուում:

Ա Ն Կ Ա Ն Ո Ն Բ Ա Յ Ե Ր Ն Ե Ն.

	Կատարեալ.	Հրամ.		Կատարեալ.	Հրամ.
բերել	բերի..	բեր..	ուտիլ	կերայ..	կեր..
գալ	եկայ.	եկ..	լալ	լացի..	լաց..
բանալ	բացի..	բաց..	տալ	տւի..	տւէք..
դառնալ	դարձայ..	դարձիր	տանել	տարայ..	տար..
դնել	դրի..	դրի..	տեսնել	տեսայ..	տես..
հրթալ	զնացի..	զնա..	պրծնել	պրծայ..	պրծիր.
զարնել	զարկի..	զարկ..	նստել	նստայ..	նստիր..
ընկնել	ընկայ..	ընկիր..	ասել	ասի..	ասա..
			անել	արի..	արա..

ՅՕԳԻՐԺՆԵՐ ՎՐԹՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

103. ՀԱՅՐԸ ԵՒ ՈՐԴԻՐԸ.

Հայրը պատւիրեց, որ իր որդիքը միմեանց հետ ապրեն համաձայն: Նրանք չէին կատարում հօր պատւերը: Այն ժամանակ հայրը բերել տւեց մի ցախաւել և ասաց որդոց.

— Կոտրեցէ՛ք այս ցախաւելը:

Նրանք շատ չարչարւեցին, բայց չըկարողացան: Հայրը յետ արաւ ցախաւելը և հրամայեց, որ ամեն մի ճիպտոր առանձին կոտրեն. նրանք հեշտութեամբ կոտրեցին աւելները: Հայրն ասաց.

— Այդպէս և դուք. եթէ ապրէք համաձայնութեան մէջ՝ ոչ ոք ձեզ չի յաղթի. իսկ եթէ իրար հետ կռւէք և միմեանց հակառակ լինէք՝ ձեզ ամեն մարդ հեշտութեամբ ջոկ-ջոկ կոչնչացնէ:

104. ԱՂՆԱՆ ՏԵՐԵՒՆԵՐ.

Աշնան սկզբին մի բարակ քամի Սարիցը եկաւ դաշտերը իջաւ, Վրսսաց, փսփսաց մի բան ամենքին Ու անցաւ գնաց, անտառը մտաւ: Խոտը չորացաւ, հողը ցամաքեց, Այստեղ ու այնտեղ բացւեցին ճեղքեր, Անտառը դողաց, ու վախից իսկոյն Դեղին գոյն առան կանաչ տերեւներ:

Նուրին Նուրին եկել է, աջբա հուրին եկել է, Շիլա շապիկ հագել է, կարմիր գօտիկ կապել է, Եղ բերէք, պորտին քսենք, Զու բերէք, գլխին ածենք, Մեր Նուրինի փայլ տւէք, Ուտենք, խմենք քէֆ անենք:

105. ԱՌԱՒՈՏ.

ՅՈՎՀ. ՅՈՎՀՆԱՆՆԻՍԵԱՆ.

Գիշերն անցաւ. առաւօտեան
Մէջը փուկեց դաշտի վրայ,
Շուտով արտոյտն իւր վաղորդեան
Աւետիքը պիտի տայ.
Արշալոյսը բացւեցաւ,
Քնած երկիրն արթնացաւ:

Դեռ նիհրում են դաշտ, անտառ,
Բայց զեփիւռը արտերին
Գուրգուրելով երգ սիրովառ
Շշնջում է մեղմագին,
Արշալոյսը բացւեցաւ,
Համ արարած արթնացաւ:

Յովհ. Յովհաննիսեան.

106. ԱՄԱՌԸ ՍԱՐՈՒՄ.

— Տեսէք այս սարը կանաչով պատած, այստեղ
ու այնտեղ վրաններ թողած, վրանի դիմաց հայ,
թուրք գիւղական մի մի գործ ձեռին բանի է
նստած. որը տաշում է, որը սրում է, որը կար
կարում, տղին օրօրում, որը հաց կամ կաթ է
տաքացնում, կարագ ու պանիր, մածուն պատ-
րաստում:

Ահա քիչ հեռի նրանց տաւարը, ոչխարի հո-
տեր, ձիանց բօլուկներ, մինչև փորի տակ խոտե-
րում ծածկւած, կամ գլխան ջրի ափը հաւաք-
ւած, տկղած կանգնել են, չեն շարժւում տեղից,
ինչու որ կուշտ են ու գոհ վիճակից:

ՄԱԿԲԱՅ.

§ 50. Այն քանոր, որոնք ցոյց են տալիս գրծո-
ղովթանն կամ վիճակի տեղը, ժամանակը, կերպը,
քանակը, կոչումն են մակբայ (սարուիւ)

ՄԱԿԱՅԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ.

1	Տեղական.	Այստեղ, այնտեղ, մօտ, ուր, որտեղից.
2	Ժամանակա- կան.	Միշտ, երբեմն, առաջ, նախ, յետոյ, ուշ, դեռ, վաղ, արդէն, երբէք.
3	Քանակական.	Աւելի, պակաս, քիչ, շատ, երկիցս.
4	Որակական.	Հազիւ, սաստիկ, բռնի, կամայ-սկամայ, արագ, զանդաղ, յանկարծ, չարաշար, ծածուկ, յաճախ:
5	Հարցական.	Ինչո՞ւ, ե՞րբ, մի՞թէ, արդե՞ք.
6	Հաստատական.	Այո, անշուշտ, իհարկէ.
7	Ժխտական.	Ո՛չ, ոչ երբէք, մի, չէ, ամենևին, քաւ լիցի
8	Կասկածական.	Թերևս, գուցէ, արդեօք, մի գուցէ.

§ 51. Մակբայներ կազմող մասնիկներ են.

ովին. կամովին, լիովին. պէս. վերջապէս, այսպէս.
բար. քաջաբար, վատաբար. երէն. հայերէն, ռուսերէն.
կի. կողմնակի, անցողակի. օրէն. գերազանցօրէն.

§ 52. Բացի սրանցից, կան գոյականից, ածա-
կանից, դերանունից, բայից զանազան ձևերով կազ-
մուած մակբայներ: (օր. Այսօր, երեկոյեան, վաղը,
հերու, հնուց, տանը, սիրով, ժամանակով):

§ 53. Մակբայ են նաեւ այն բոլոր ածականները,
որոնք ըայերի հետ են գործածուած:

Օր. Լաւ գրել, քաղցր երգել, արագ քայլել,
գեղեցիկ նկարել:

Արտագրել և մակբայների տակ գիծ քաշել.

107. Արեգակը դուրս է եկել պսպղալով: Մեր

դպրոցում այսօր հանդէս կար: Յուրաքանչեւ փչեց ձր-
մեռ սաստիկ: Մըլորը վաղուց կանչել է: Հազիւ
էր լսում նրա ձայնը: Գնացքը սրընթաց անցաւ
մեր առաջից: Հեղինէն լաւ է կարգում ու զրում:
Վաղը Արամը սայլով գիւղ է գնալու: Մայիսին
բացւում է վարդը, սոխակ երգում՝ անուշակ: Ե-
րեկ անձրև եկաւ: Ծոյլերը ուշ են վեր կենում:
Աշակերտները կարգով գնացին դասարան:

ՉԱՆԿԱՊ.

§ 54. Շաղկապ (сложное) ասում են այն բառերը,
որոնք կապում են միմեանց հետ բառեր կամ խօսքեր:
(Օր. Շունն ու կատուն: Ես տւի, բայց նա չառաւ):
Դիտւում շաղկապներն են.

և, ու, այլ, կամ, թէ, եթէ, թէ որ, իսկ, թէ-
պէտ, սակայն, բայց, որովհետև, մանաւանդ, ար-
դարև, երբ, երբ որ, բան, ուրեմն, նոյն իսկ, մինչ-
դեռ:

ՆԱԽԳԻՐ ԵՒ ՅԵՏԱԴԻՐ.

§ 55. Այն բառերը, որոնք կապում են ներսւ բառ
և նրանց փոխադարձ յարաբերութիւնն են ցոյց տալիս,
կոչում են նախդիր (соединительные), երբ անունները առաջ
են դրած և յետադիր, երբ անուններից յետոյ են
դրած:

§ 56. Նախդիրները և յետադիրները միշտ հոլոված
բառերից առաջ կամ յետոյ են դրւում:

Նախդիրներն են. առանց (տր. հ.), դէպի (հայց. հ.),
մինչև (հայց.), բացի (բացառ.), փոխանակ և հակառակ (տր.):

Յետադիրներն են. Սեռական հոլ. առջև, ետև, վրայ,
տակ, ներքև, վերև, շուրջը, առթիւ, մէջ:

Տրական հոլով. համար, դէմ, չափ, մօտ, պէս, նման, հան-
դէպ, զիմաց.

Բացառ. հոլ. դուրս, դատ, առաջ, հետև, ծածուկ.

ՉԱՆԿԱՊ ԵՒ ԹԻՒՆ.

§ 57. Չայնարկութիւն կոչում են այն բառերը, ո-
րոնք արտայայտում են զանազան զգացումներ.

Ուրախութիւն—այ, էյ. վախը—օյ, վայ,
գարմանքը—վահ, վայ. ծիծաղը—հա, հա, հա.
տխրութիւնը—ախ, աւաղ. սպառնալիքը—հապա.
զգւանքը—թոհ.

Չայնարկութիւն են նաև. երանի թէ, կեցցես,
ողջոյն, տօ, ծօ, քա, հօ-հօ, քըշ-քըշ, ճիկ-ճիկ,
փըշա:

ՄԱՍՈՒՆԻ ԲԱՆԻՆԵՐ (ԱՄՓՈՓՈՒՄ).

		ՀԱՐՅԵՐԸ	Տ Ե Ս Ա Կ Ն Ե Ր Ը.
1	Գոյական	Ո՞վ, ի՞նչ	Յատուկ, հաւաքական.
2	Ածական	Ի՞նչպիսի, սեւ, քանի, ի՞նչէ, որ	Որակական, յարաբերական, թը- ւական, ցուցական, անորոշ, փո- խադարձ.
3	Դերանուն	Ո՞վ, սեւ, ի՞նչ	Անճնական, ցուցակ., ստացակ., յարաբերակ., հարցակ., անորոշ.
4	Բայ	Ի՞նչ է անում, ի՞նչ է լինում	Ներգործական, կրաւորական, չէզոք.
5	Մակբայ	Ե՞րբ, որտեղ ի՞նչպէս, քանի անգամ	Տեղական, ժամանակական, քա- նակ, որակակ., հարց., ժխտակ, կասկածակ., հաստատական.
6	Շաղկապ	—	Համադասական, ստորդասակ.
7	Նախդիր Յետադիր	—	—
8	Չայնար- կութիւն	—	—

108. ՈՍԿԻ ԶԿՆԻՎ.

Պ Ո Ւ Շ Կ Ի Ն.

Մի ծերուկ ձկնորս և իր
պառաւ կին
Բնակում էին մեծ ծովի ափին.
Ծերը գնում էր ձուկ բռնում
ծովից,
Պառաւն էլ տանը թել մա-
նում բրդից:
Այսպէս միասին մի հին
գետնատան,
Ճիշտ երեսուն երեք տարի
ապրեցան:

Ահա մէկ օր էլ ծերը գնաց ծով,
Որ ձուկը որսայ իր մաշւած ցանցով.
Նա ուրախ ուրախ ցանցը ծով ձգեց,
Առաջին անգամ միայն տիղմ հանեց:
Երկրորդ անգամը ցանցը ձգեց ծով,
Յանցը դուրս եկաւ ծովային խոտով:
Իսկ երրորդ անգամ, որ ցանցը ձգեց,
Ո՞վ կարէ ասել, թէ ինչ դուրս հանեց.
Նա բերաւ իր հետ մի ոսկի ձկնիկ,
Ձկանց արքայի դուստրը գեղեցիկ.
Ծերի ցանցն ընկաւ իբրեւ խեղճ գերի՝
Ոսկի աղջիկը ձուկ թագաւորի:

Պուշկին

ՎԱՐԺ. ձուկն—ձկնիկ, ծեր—ծերուկ.

թոռն—°, մեղ—°,

պառն—°, մանչ—°,

Լրացնել հետեւալ բառերը. (նրտեղից) տանի՝
դպրոցի՝, անտառի՝. (ինչ արեց) գնա՝, մնա՝,
գնե՝, բերե՝, ծախե՝:

109. ՓԻՂԸ ԵՒ ՔՈԹՈԹԸ.

Կ Ո Ւ Լ Ո Վ.

Մէկ փիղ առած ման
կ'ածէին
Փողոցներից անցնելով,
Յանկարծ քոթոթ մի
կուսակէր
Վրայ վագեց խիստ հա-
շելով:
«Ձայնդ կտրիր, դրացի
եղբայր»,

Ասաց գամփուր մեր քոթոթին
«Ձե՞ս տեսնում, որ ծաղր եղար,
Բոլոր շների դու առաջին.
Դու ո՞վ ես, և նա ով,
Ահա քո հեքդ է բռնւում,
Իսկ նա հանդարտ և անխռով՝
Հաշելուդ էլ ուշք չի դնում»:
—Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, դու չիմացար—
Պատասխանեց մեր քոթոթը,—
Ու իմ միտքս չըհասկացար:
Հեռւից կանչեմ, կուեմ հետը.
Որ մեծ բանի մէջ երևամ,
Եւ ուրիշներին ասել տամ.
«Տեսէ՞ք, քոթոթն ինչպէս քաջ է,
Որ փղի դէմ էլ կը հաշէ»:

Կոնիով.

110. Ա Ր Ե Ի.

Արեւ, արեւ, եկ, եկ, զիլի քարին վեր եկ.
Սև-սև ամպեր հեռացէք, արեւն ճամփայ տւէք:
Թողէք դա գայ սեղ մօտ, դրա լոյսին ենք կարօտ,
Կարմիր արեւ, եկ, եկ, նախշուն քարին վեր եկ:

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Բ Ե Ռ Ն Ե Ր Դ Ե Ս Տ Ո Ր Ո Ք Ե Ս Լ.

Ն Ա Խ Ա Դ Ա Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն.

§ 1. Խօսքը կազմում է նախադասութիւններից:

Մի միտք արտայայտում ըստերով, կոչում է նախադասութիւն (предложение) (օր. Հաւը խօսեցաւ, օրը բացւեցաւ):

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ.

§ 2. Բառերը, որոնցից կազմում է նախադասութիւնը, կոչում են նախադասութեան անդամներ: Նախադասութեան գլխաւոր անդամներն են՝ ենթակայ, ստորոգեալ. իսկ երկրորդական անդամներն են՝ պարզող կամ լրացնող - լրացուցիչ, որոշիչ և պարագայական բառերը:

Ե Ն Թ Ա Կ Ա Յ

§ 3. Գլխաւոր առարկան, որի մասին խօսում է նախադասութեան մէջ, կոչում է ենթակայ (подлежащее): Ննթական պատասխանում է. ո՞վ, (շնչաւորները), ի՞նչ (անշունչները) հարցերին:

Նախադասութեան մէջ գտնել ենթական և հարց տալ ո՞վ կամ ի՞նչ:

Աշակերտը կարգում է: Ճրագը վառում է: Արեւը լուսաւորում է: Մուկը խաղում է: Երկինքը պարզ է: Զաւէնը քնած է: Դաշտը ծածկւած է ծաղիկներով: Երկաթը մետաղ է: Եղբայրս մի շնիկ ունէր: Այգին պտղաւէտ է:

§ 4. Դէն, ինչ որ ասում կամ խօսում է ննթական մասին, կոչում է ստորոգեալ (сказуемое). Ստորոգեալը պատասխանում է. ի՞նչ է անում առարկան (օր. Օձը սողում է): Բ՞նչ է կատարում նրա հետ: (Օձը սառեց): Ի՞նչպէս է առարկան: (Օձը թռնաւոր է): Ի՞նչ է նա: (Օձը սողուն է):

Արտագրել և ստորոգեալի տակը դիժ քաշել:

Գիւղացին ցանում է: Գետը հոսում է: Մըրջիւնը մօտեցաւ առակին: Հովիւր սրինգ է նւագում: Բալենին ծառ է: Ձկնորսը ձուկ է որսում: Վարդը հոտաւէտ ծաղիկ է: Կովը ընտանի կենդանի է: Գիշերը մութն է: Ձմեւույ օրը կարճ է: Ձուկը լողում է: Ձիւնը հալեց արեւից: Մարերը ծածկեցան կանաչով. Բալենին ծառ է:

Ենթական աւելացնել ստորոգեալ:

Գիրքը... (ի՞նչպէս է): Սեղանը... (ի՞նչ է): Ուսուցիչը... (ի՞նչ է անում): Տունը (ի՞նչ եղաւ): Վարդը... Խնձորը... Քամին... Որսորդը... Ձուկը... Պատուհանը... Ձին... Ձիւնը... Ձկնորսը... Ուռենին... Գիւղացին... Դարբինը... Կաղնին... Մեղրը... Ծովը... Ձուրը... Գնդակը... Աշնանը ծաղիկները... Պղպեղը... Աղւէսը... Մայիսը... Ուրբաթը... Քահանան... Գարունը...

Իւրաքանչիւր ստորոգեալին աւելացնել ենթական:

... գրում է, ... հաչում է, ... բզզում է, ... բարի է, ... ծաղիկ է, ... մեռաւ, ... զրում է, ... երգում է, ... համեղ է, ... դառն է, ... միջատ է, ... հիւանդացաւ, ... սովորեցնում է, ... որսում է, ... թռչուն է, ... սողուն է, ... մեծ է, ... լայն է, ... փշում է, ... հաստ է, ... հին է, ... շինութիւն է:

ՊԱՐԶՈՂ, ԲԱՌԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ.

ԼՐԱՅՈՒՑԻՑ 2.

§ 5. Այն պարզող բառերը, որոնք պատասխանում են. *հումը*—*ի՞նչին*, *հում*—*ի՞նչ*, *հումնով*—*ի՞նչով*, *հումնից*—*ի՞նչից* հարցերին, կոչում են *լրացուցիչ* (дополнение).

Գիծ քաշել *լրացուցիչ* բառերի տակ, տալով յարմար հարցեր: Հովիւը արածացնում է հօտը: Մայրը սիրում է երեխային: Զինւորը ծառայում է Հայրենիքին: Զինորսը ցանցով ձուկ է բռնում: Մէկ ծաղկով գարունն չի գալ: Ես իմ եղբորից նամակ ստացայ և տւի մայրիկին: Երկինքը ծածկւել է ամպերով: Գիւղացին գերանդիով խոտ է հնձում: Դարբինը մոլորձով երկաթ է ծեծում: Ոսկուց մատանի են շինում: Ուսուցիչը աշակերտին մի գիրք ընծայեց: Ես տեսայ Սուրէնին, որ նամակ էր գրում:

Աւելացնել *լրացուցիչներ*.

Մենք աղօթում ենք (հում): Կօշկակարը (ի՞նչ է) կարում: Գարունը գեղեցիկ է (ի՞նչով): Ես նամակ գրեցի (հում): Դաշտը ծածկւեց (ի՞նչով): Երեխաները (ի՞նչ) կերան: Աշակերտը գրում է (ի՞նչը, ինչո՞վ): Մայրս ստացաւ (ի՞նչ, հումից): Ոչխարը (ի՞նչ) է տալիս: Թռչունը ազատւեց (ի՞նչից): Արծիւը (ի՞նչ) հիւսեց: Գիւղացին վարում է (ի՞նչը, ի՞նչով): (Ի՞նչից) խոփ են շինում: (Ի՞նչից) ամաններ են շինում: Ես (ի՞նչով) տուն եկայ:

ՈՐՈՉԻՑ 2.

§ 6. Այն պարզող բառերը, որոնք պատասխանում են. *ի՞նչպիսի*, *հում*, *հր*, *հրքան* հարցերին կոչում են *որոշիչ* (опредѣление).

Գիծ քաշել *որոշիչների* տակ, տալով յարմարաւոր հարցեր: Փայլուն արեւը ելաւ: Սիրուն ծաղիկները թօշնել են: Երկու աղանի նստած էին ծառի վրայ: Մենք սիրում ենք բարի և խելօք մանուկներին: Գիշերւայ մութը աշխարհս պատեց: Մեր տունը երկրորդ փողոցի վրայ է: Կացնի բերանը սուր է: Պայծառ լուսինը մտաւ մութ ամպի տակ: Երեք մարդ գնացին գիւղ: Մարտը գարնան առաջին ամիսն է: Հսկայ արծիւը նստել էր բարձր ծառի վրայ:

Աւելացնել *որոշիչներ*:

(*ի՞նչպիսի*) ձմեռը կացնի: Ծառից կախած են (*ի՞նչպիսի*) պտուղներ: Տարին (քանի) ամիս ունի: (հում) պարտէզը գեղեցիկ է: (հում) գիրքը կորաւ: (հում) աշակերտը արժանի է գովեստի: (*ի՞նչպիսի*) թռչունները վերադառնում են: Մեր դասարանում (քանի) աշակերտ կայ: (*ի՞նչպիսի*) աղւէսը մի հաւ փախցրեց: (*ի՞նչպիսի*) շունը պահպանում է (*ի՞նչի*) հօտը:

ՊԱՐԱԳՆՅԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐ.

§ 7. Այն բառերը, որոնք պատասխանում են. *հրտեղ*—*հրտեղից*, *հրը*, *ի՞նչպէս*, *ի՞նչի* համար, *ի՞նչից*, կոչւում են պարագայական բառեր (обстоятельство).

Պարագայական բառերը ցոյց են տալիս տեղը, ժամանակը, գործողութեան կերպը, նպատակը և պատճառը:

Պարագայական բառերի տակ գիծ քաշել, յարմարաւոր հարցեր տալով:

Մենք այսօր այգի գնացինք խաղող քաղելու: Երեկ մեր դպրոցում հանդէս կար: Գիւղացիները առաւօտեան անտառ գնացին փայտ կտրելու: Նա լաւ է գրում: Ուրախ փայլում է արեգակը:

Սոխակը քաղցր է երգում վաղ արշալոյսին, վարդի թփենու վրայ: Երևանում շատ այգիներ կան: Մանուկները գնում են դպրոց սովորելու: Մենք ամառը դիւղ գնացինք: Գարնանը անտառում թռչունները ուրախ երգում են: Գառը շոգին զրնաց դէպի առևակ ջուր խմելու: Այս տարի բերքը առատ էր:

Աւելացնել պարագայական բառեր:

... գետինը ծածկւում է կանաչով: | Չուկը լողում է... | Գայլը գառանը տարաւ... | Պառաւ տատը դուրս չի գալիս... | Պտուղները հասնում են... | ... ծառերի տերեւները դեղնում են: | Արսէնը... դուրս եկաւ... | Աշխէնը ... երգում է: | Աշակերտները գնում են ... | Նա ... է գնում: | Վարդը բացւում է ...:

ԴԻՄՈՂ ԿԱՄ ԿՈՉԱԿԱՆ ԲԵՌՆԵՐ.

§ 8. Նախադասութեան մեջ այն առարկան, որին որ դիմում ենք, կոչուում են կոչական բնու (обращение).

Կոչական բառերը նախադասութեան մէջ բաժանւում են միւս անդամներից ստորակէտներով. իսկ նախադասութեան ըսկըրին և վերջին ընդունում են նաև դարմացական (') նշան:

Աստուծո՛, օրհնիր մեր աշխատանքը: Մնաս բարով, իմ հայրենիք: Ա՛յ մարդ, այսօր շատ քրնեցիր: Դէ՛հ, քաշեցէք, սիրուն եզներ, առաջ տարէք արօրը: Ասան՝ դու ինձ, ոստդ վարդի, ուր ես ծլել, ուր ես ծաղկել: Ընկերներ, լինինք ջանասէր: Տէ՛ր, դու պահիր մեզ: Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ, ուր ես թռչում այդպէս արագ: Կո՛ռնկ, ուստի (որտեղից) կ'ուզաս: Չայն տուր, ո՞վ ծովակ, ինչո՞ւ լուում ես:

ՆԵՒԱԴԱՍՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ.

§ 9. Նախադասութիւնները լինում են համառօտ, ընդարձակ, պարզ, միաւորեալ, բաղադրեալ, միջանկեալ և անդէմ:

ՀԱՄԱՌՕՏ ՆԵՒԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ.

§ 10. Համառօտ (краткое) ասուում է այն նախադասութիւնը, որ կազմւած է միայն ենթակայից և ստորոգեալից: Օր. Եկաւ դարունը. ձիւնը հալեց. դաշտերը կանաչեցին:

ԸՆԴԵՐՉԱԿ ՆԵՒԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ.

§ 11. Ընդարձակ (распространенное) ասուում են այն նախադասութիւնները, որոնց մեջ քաջի ենթակայից և ստորոգեալից կան պարզոզ բառեր:

Օր. Վերջապէս եկաւ սիրուն գարունը: Չիւնը վաղուց հալել է: Թռչունները ուրախ թռչկոտում են դաշտերում և անտառներում:

ՄԻԱՌԲԵԱԼ ՆԵՒԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ.

§ 12. Միաւորեալ (единое) ասուում են այն նախադասութիւնները, որոնց մեջ կան մի քանի ենթականեր, մի քանի ստորոգեալներ և միատեսակ պարզոզ բառեր:

Կրկնող անդամները իրարուց բաժանւում են ստորակէտով. ստորակէտ չի գրւում և-ից առաջ, երբ կրկնւած չէ և առանց շեշտի է:

Կովը, շունը և ձին վիճում էին: Աշակերտները ուսումնարանում գրում են, կարդում են, հաշւում են և նկարում: Մահը չի խնայում՝ և՛ հարուստներին, և՛ աղքատներին, և՛ մեծերին, և՛ փոքրերին: Արամը գրախանութից գիրք, մատիտ, զրիչ և տետրակներ գնեց:

§ 13. Միտադրեալ նախադասութիւնները կարելի է պարզ նախադասութիւնների վերածել:

Օր. Հաւը, աղաւնին և սագը թռչուններ են:—

Հաւը թռչուն է. աղաւնին թռչուն է. սագը թռչուն է:

ԲԱՆԱԿԻՐԵԱԼ ԿԱՄ ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ.

§ 14. Բարդ (сложное) ասուածք ևն այն նախադասութիւնները, որոնք կազմուած են երկու նախադասութիւնից, որոնցից մէկը գլխաւոր է (главное), իսկ միւսը երկրորդական (второстепенное):

2. Երկրորդական նախադասութիւնը պարզում և լրացնում է գլխաւոր նախադասութեան որեւէ անդամի միտքը:

3. Երկրորդական նախադասութիւնը լինում է՝ ենթակայ, որոշիչ, լրացուցիչ և պարագայական և պատասխանում է այն հարցերին, ինչ հարցերի որ պատասխանում են ենթակայ որոշիչ, լրացուցիչ և պարագայական բառերը (տես եր. 68—69):

4. Գլխաւոր նախադասութիւնը երկրորդականից բաժանուած է ստորակէտով. երբ երկրորդական նախադասութիւնը գլխաւոր նախադասութեան մէջ է ընկած, բաժանուած է ստորակէտներով կամ բոլորով:

Յոյց տալ երկրորդական նախադասութիւնների տեսակները:

Մի ջանասէր մանուկ, լուսամուտի մօտ նրստած՝ պատրաստում էր դասերը: Փայլուն արևի շողքն ընկնելով գրքի վրայ, դուրս էր հրաւիրում մանուկին: Անտառը ձմեռայ քնից արթնացած, իր տերեւները շարժում է կամաց: Կոյր ծնւած մի մարդ հարցրեց մէկին. «Ի՞նչ գոյն ունի կաթը»: Պարոնը ծառային պատւիրեց, որ զգոյշ մնայ: Մեր տունը, որ հին էր, փուլ եկաւ: Երեկոյեան, երբ արևը մայր էր մտնում, մենք տուն հասանք: Մանուկը, որ հիւանդանոցում պառկած էր, լաւացաւ: Խորէնը ցրտից դողում էր, ինչպէս ծառի տերեւը: Տեսնում ես այն կամուրջը, որով պէտք է անցնենք:

Ծառերն անտառում՝ երբ շատ նեղացան կացնի ձեռիցը, խորհուրդ արին, որ մի հնարք գտնեն: Ով որ կոթ կը տայ պողպատէ կացնին՝ թող «հոգւոցն» ասէ առաջ իւր անձին (երկր. ենթ. ն. : Կանաչ այգիները, որոնք մարդու սիրտ էին ուրախացնում, այժմ ամայի են դարձել: Ձկնկուլը գետի լսիներն են վազում՝ ձուկ-մուկ բռնելու: Բոլոր թռչունները լուծ են, մինչև անցնի հեռանայ անեղ արծիւը: Ով աղանջ ունի լսելու, թող լսէ:

ՊԵՐՋ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ.

§ 15. Պարզ (простое) ասուածք է այն նախադասութիւնը, որը ոչ բարդ է, ոչ էլ միաւորեալ:

ՄԻՋԱՆԿԵԱԼ ԲԱՌ ԵՒ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ.

§ 16. Միջանկեալ (сводное) ասուածք է այն բարդ եւ նախադասութիւնը, որոնք ընկած են ուրիշ նախադասութեան մէջ և նրա ոչ մի անդամից կախում չունին: Օր. Մի անգամ (յուլիս ամսին էր այդ) ես գիւղ գնացի: Քոյրս, դժբաղդաբար, հիւանդ է: Դու, երևի, չգիտէիր այդ: Հայրս, հաւանօրէն, վաղը կը գնայ Մոսկւա:

Միջանկեալ բառը և նախադասութիւնը գլխաւորից բաժանուած է ստորակէտով կամ փակագծով:

ԱՆԴԵՄ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹԻՒՆ.

§ 17. Այն նախադասութիւնը, որի մէջ ենթական անորոշ կամ բոլորովին անյայտ է, կոչում է անդէմ (безличное).

Օր. Յրտեց: Լռեց: Ասում են, որ վաղը հանգէս է լինելու դպրոցում: Անձրեւում է: Պատմում են, որ առաջ մարդիկ աւելի անվախ են եղել:

Կ Ե Տ Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն .

§ 18. Կետադրութեան նշաններն են. վերջակէտ (.), միջակէտ (.), ստորակէտ (.), բութ (°):

1. Վերջակէտ դրում է ասացւածքի կամ խօսքի վերջում:

2. Միջակէտով բաժանուում են նոյն ասացւածքի մասերը, եթէ բաւական երկար են:

3. Ստորակէտի գործածութիւնը տնա երես 70—73:

4. Բութ գրւում է, երբ նախադասութեան մէջ մի բառ զեղջւած է, որը զօրութեամբ է հասկացւում: (օր. Մաւուղը հազարին սպանեց, Դաւիթը՝ բիւրին): տ. եր, 5, 47, 72.

5. Բութը ցոյց է տալիս թւարկութիւն: (օր. Աշխարհի մասերն են՝ Եւրոպա, Ասիա, Ամերիկա):

ԱՌՈՒՅՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՅԱՅԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ՆՁԱՆՆԵՐ .

§ 19. Առոգանութեան եւ քացայայտութեան նշաններն են՝ շեշտ ('), հարցական նշան (?), քացականչական կամ զարմացական նշան (!), չակերտ (« »), փակագիծ (), քազմակէտեր (...), անշատման գիծ (—):

1. Չակերտ դրում է, երբ ուրիշի խօսքերն իսկութեամբ մէջ է բերւում:

2. Չակերտից առաջ գրւում է միջակէտ. չակերտից յետոյ առաջին բառը մեծատառով է սկսւում:

Օր. Արեւ իջաւ սարերի թիկունք. մայրերն ասացին. «Ո՛ւր է մեր աղջկունք»: Հո՛ւրը պլպլաց, աղջիկը կանչեց. «Իմ մեղաց համար Աստուած ինձ պատժեց»:

2. Անշատման գծով բաժանւում են հարց ու պատասխանները:

- Ինչո՞ւ կուլաս, դու գառնիկ,
- Խիստ ծեծ կերայ, ես, մայրիկ,
- Քեզ ո՞վ ծեծեց, իմ գառնիկ,
- Մէկ չար պառաւ, անի մայրիկ:

ՊԱՆԴԻՏԻ ՄԱՅՐ .

ԽՐԻՍՏԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

Ժահանգոտ սենեակի մէջ, կտրիճ ու քաջալանջ նորահասակ, նորապսակ մի երիտասարդ, մահճի մէջ հիւանդ ընկած կրհեծէ. ընտանի հոգացող մտերիմներից ոչ ոք ունի շուրջը՝ ոչ գորովալի ծնողը, ոչ անձկալի ամուսին, ոչ քոյր, ոչ եղբայր, ոչ բարեկամ, ոչ ազգական: Եւ նա այնպէս ի վերջոյ մեռնում է անխնամ, անդեղ, անդարման: Հոբեարքի պահուն մարած աչքերը այս կողմ այն կողմ կըյածէ. երևակայեցէք, թէ ում տեսնել կուզէ... Այնտեղ չեն զինքը լացող ընտանիքը, որ մի կաթ արտասուէք թափեն մեռած պանդխտի մահճի վրայ: Եւ ո՞վ է խեղճ պանդխտի յուզարկաւորը... մի պանդուխտ քահանայ, որ գնում է զագաղի առաջից, իսկ յետևից լուռ գնում են մի քանի պանդուխտ եղբայրներ. իսկի չի լսւում ողբ ու կոծ. պանդուխտները տանում են պանդխտին, օտար երկրին ու հողին են աւանդում... Վահ, հազար վահ. այժմ ո՞վ կըվարէ հայրենիքի արտերը. ո՞վ կըցանէ, ո՞վ կըհնձէ: Դաշտերն ամայի են մնացած, նոցա հողասէր, չարքաշ մշակները, օտարութեան մէջ մաշուելով, կսպառւին և կըմեռնին ընտանեաց կարօտով, ջրի կարօտով, սիրելեաց ու բարեկամաց կարօտով:

Խրիմեան Հայրիկ.

Ծառի ճրճին ծառիցն է,
Չար թշնամին տանից է:

ԳԱՄԱՌ-ՔԱԹՈՒՊԱ.

Օ Ր Օ Ր Ո Յ Ի Ե Ր Գ.

Արի, իմ սոխակ, թող պարտեզ, մէրին,
Տաղերով քուն բեր արդիս աչերին.
Բայց նա լալիս է. դու, սոխակ, մի գալ,
Իմ որդին չուզէ տիրացու դառնալ:
Ե՛կ, արեղածագ, թող արտ ու արօտ,
Օրօրէ տըղիս, քնի է կարօտ:
Բայց նա լալիս է. դու, ձագուկ, մի գալ,
Իմ որդին չուզէ արեղայ դառնալ:
Թող դու, տատրակիկ, քո ձագն ու բունը,
Վուշվուշով տըղիս բեր անուշ քունը:
Բայց նա լալիս է. տատրակիկ, մի գալ,
Իմ որդին չուզէ սըգաւոր դառնալ:
Կաշաղակ, ճարպիկ, գող, արծաթասէր,
Շահի զըրուցով որդուս քունը բեր:
Բայց նա լալիս է. կաշաղակ, մի գալ,
Իմ որդին չուզէ սովազար դառնալ:
Թող որսըդ, արի, քաջասիրտ բազէ,
Քու երգը դուցէ իմ որդին կ'ուզէ...
Բազէն որ եկաւ՝ որդիս լըռեցաւ,
Ռազմի երգերի ձայնով քնեցաւ:

Ռ. Պատկանեան (Գամառ-Քաթիպա).

Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ը.

Ձմրան ձիւնը դեռ բոլորովին չըհալած, նոր
և փափուկ կանաչ խոտ է սկսում դուրս գալ: Խո-
տի հետ միասին դուրս են գալիս և առաջին ծա-
ղիկները: Ծառերը նոյնպէս ձմեռային քնից զարթ-
նում են և սկսում են քիչ-քիչ կանաչել ու ծաղկել:

Գարունը գալուն պէս՝ թռչուններն էլ երե-
ւում են: Արտուտները, ծիծեռնակները, սարեակ-
ները, արագիլներն ու կռունկները, վերջապէս
կկուններն ու սոխակները մինը միւսի յետևից վե-
րադառնում են օտար տեղերից և վերաշինում են
իրանց բները դաշտերում, անտառներում և ծա-
ռատունկերում:

Աշխատասէր մըջիւնները, գոյնգգոյն թիթեռ-
ները, բզէզները և այլ հազարաւոր միջատներ ու
զեռուններ լոյս աշխարհ են դուրս գալիս: Մե-
ղուն, որ փեթակում քնած էր ողջ ձմեռը, զարթ-
նում է և թողնում է իր մոմեղէն խուցը և թըռ-
չում է ծաղիկներից քաղցր մեղր ժողովելու:

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն.

Գալիս է դարուն, նոր կեանք է բերում.
Վարդն ու շուշանը բացւում են, բուրում,
Թարմ և ծաղկազարդ փայլում է տերե,
Մանուկ զօրութեամբ ծագում է արև:
Շնչում է անտառ: Երգում է ծիծառ:
Վաղորդեան ցօղը սփռում է գոհար՝
Կանաչ հովիտը վառւում է պայծառ:

Ձարթեց բնութիւն կուսական խանդով,
Դէպ՝ գործ մեղուններ դիմեն եռանդով,
Վաղ առաւօտեան ձայնը կոչնակին,
Կանչում է դէպ՝ դաշտ չարքաշ մշակին:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՅ.

Ս. ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՆ.

ՀԱՅՈՑ ՏԱՌԵՐԻ ԴԻԻՏԸ.

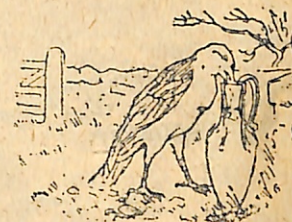
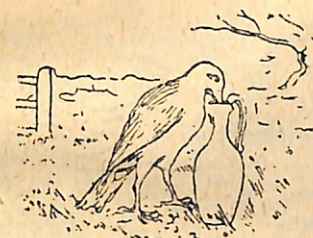
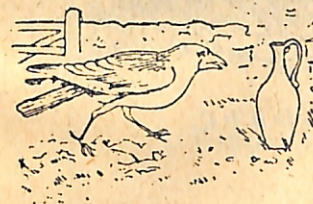
Հայերի բրիտանիզացիները ընդունելուց անցել էր մօտ հարիւր տարի, բայց հայոց եկեղեցիներում ժամառացութիւնը լինում էր յոյն կամ ասորի լեզուներով: Հայոց առաջին դպրոցներում նոյնպէս յունարէն և ասորերէն լեզուներով էր աւանդւում ուսումը. այնպէս որ թէ ժողովուրդը եկեղեցում ոչինչ չէր հասկանում, և թէ աշակերտները մեծ դժւարութեամբ էին իւրացնում իրանց սովորածը:

Այս մեծ պակասութեան մասին առաջինը հոգս քաշեց Մեսրոպ Մաշտոցը, որ Տարօն (Մուշ) գաւառի Հացիկ գիւղիցն էր: Նա ուսեալ մարդ էր. գիտէր յունարէն, ասորերէն և պարսկերէն: Իր այս խորհուրդը Մեսրոպը յայտնում է այն ժամանակեայ Հայոց Կաթողիկոս՝ Մեծն Սահակ Պարթևին, որը հաւանութիւն է տալիս և օգնում է նրան հայոց տառերը գտնելու:

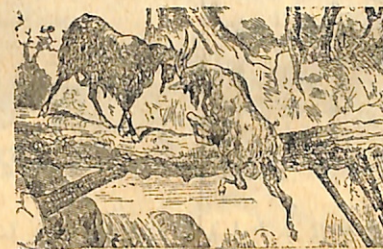
Մեսրոպը գիմում է այն ժամանակեայ շատ գիտնականների, բայց նրանցից առանձին օգուտ չստանալով՝ եռանդով ուսումնասիրում է հայոց հնչիւնները, երկար ճիգ թափելով՝ Մեսրոպը իր հնարագէտ խելքով ստեղծում է մեր նշանագրերը (406 թ.), որից յետոյ թարգմանւում են հայերէն յունարէնից և ասորերէնից Ս. Գիրքը և ուրիշ շատ գրքեր:

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ.

ԽԵԼԱՅԻ Ա.Գ.ՌԱԻ.

ԿԱՄԱԿՈՐ ԱՅԾԵՐ.

ԱՂԻՍՆ ՈՒ ԱԳՌԱԻՐ.

ԱՐԱԳԻԼՆԵՐԻ ԶՈՒՆ.

Պատմեցէք եւ գրեցէք պատկերներ ձեր ժողովանդակութիւնը:

Երբ իմ անգամ

22. Երբ իմ անգամ
30. Երբ իմ անգամ
40. Երբ իմ անգամ

Երբ իմ անգամ
Երբ իմ անգամ
Երբ իմ անգամ
Երբ իմ անգամ

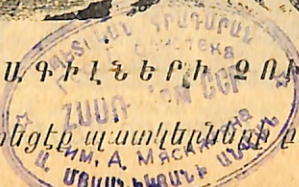
Երբ իմ անգամ

Երբ իմ անգամ
Երբ իմ անգամ

Գրքի, Ալեքսանդրով, Կոնստ. Մ. Լաբանյան
Բաղ, Կոնստ. Մ. Լաբանյան. Լա-
բանյան.

Գրքի «Գրքի» և «Գրքի»

Յոթ. Այսօրվա համար

«Այսօրվա համար» Մ. 8. 9 հոգ 25
«Այսօրվա համար» Բ. 8. « 30
«Այսօրվա համար» Գ. 8. « 40

Հասկանալի է, որ ցանկերը չեն
ենթ. հոգ. չեն արժեքի և համար-
իստության համար չեն համար-
ված որպես յուրաքանչյուր
ս. համար

Պատրիարքական տեղագրություն

Համարները և հոգ. յուրաքանչյուր
արհեստագործական

Դիմել՝ Александрополь, учителю М. Тарахчианъ
Баку, книжный магазинъ „Посредникъ“ Па-
рапетъ.

Թիֆլիսի «Գուղտներ» և «Գիր» գրա-
խանութներին:

2013

1650

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0059423

Adm.

9-6462.